

Rondom Schokland is het verenigingsorgaan van de *Vrienden van Schokland*, ingeschreven bij de *Kamer van Koophandel* te Lelystad onder nr. 40059053.

BESTUUR *VRIENDEN VAN SCHOKLAND*

Voorzitter

Harrie Scholtmeijer; tel. 0527 620490

Secretaris (aftredend)

Corry Hendrix-Mocking; tel. 0527 652771
Oud Emmeloorderweg 18, 8308 PK Nagele
E-mail: fam.hendrix@hetnet.nl

Penningmeester

David Roemers; tel. 06 14 57 82 36

Ledenadministratie

Theo Hersevoort; tel. 0527 613 740
Orionstraat 15, 8303 AT Emmeloord
E-mail: t.v.hersevoort@ziggo.nl

Adviseur

Henk Kloosterman; Museum Schokland,
Telefoon: 0527 251396

REDACTIE *RONDOM SCHOKLAND*

Redactie-adres

Hans Hollestelle; tel. 038 3329944
Scheerling 199; 8265 GG Kampen
E-mail: redactie@vriendenvanschokland.nl

Overige leden

Leen van Duivenboden, Leo Kaan,
Harrie Scholtmeijer.

CONTACTPERSONEN

Geologie: Berend Jan Grotenhuis

CULTUURHISTORISCHE INFORMATIE

www.vriendenvanschokland.nl
www.museumschokland.nl
www.nieuwlanderfgoedcentrum.nl
www.flevolandbovenwater.nl
www.flevo-landschap.nl
www.nopinoorlogstijd.nl
www.schoklanddoordeeeuwenheen.nl

CONTRIBUTIE

Volwassenen □ 15,-; huisgenootleden □ 5,-;
jeugdleden □ 3,75.

ING-Bank: NL30INGB0001179970

t.n.v. Penningmeester VvS te Emmeloord.
Beëindiging lidmaatschap schriftelijk vóór
1 september van het lopende jaar.

In dit nummer:

► **Vereniging**

Beste *Vrienden* 2
Redactie

Lezingen seizoen 2018 - 2019 3
Corry Hendrix

Cursussen *Vrienden van Schokland* 2018-2019 ... 5
Berend Jan Grotenhuis

Koninklijke krabbel in kast op Den Oldenhof 8
Stadsmuseum Vollenhove

Open Monumentendag in Museum Schokland 9
Museum Schokland

'Verkleide zee' 10
Expositie op Schokland van Suzanne Glerum

Duo-Symposium 100 jaar Zuiderzeewet 11
FlevoMeer Bibliotheek

Boekbespreking:
"Impressies van Schokland" van Bruno Klappe . 14
Leen van Duivenboden

Activiteiten van het Flevo-landschap 22
Wil Oudshoorn

Bestaansgrond Schokland 29
Gedicht van Floor Koedam

► **Hoofdartikelen**

Lely achterna in een actuele context 30
André Geurts

Kees Hana mist de molshopen op Schokland 39
Aaldert Pol

ISSN 2214-2215

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen of vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie.

De redactie heeft ernaar gestreefd de auteursrechten voor de illustraties en foto's te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de redactie wenden.

Artikelen voor het herfstnummer dienen uiterlijk op 1 november 2018 bij de redactie binnen te zijn.

HERFST 2018

Beste Vrienden

Vorig jaar september werd in *FlevoMeer* Bibliotheek in Emmeloord een symposium georganiseerd met "75 jaar Noordoostpolder" als thema. Dit jaar was het op 14 juni 100 jaar geleden dat de Zuiderzeewet door de Tweede Kamer werd aangenomen. Op zaterdag 27 oktober 2018 zal er om dit thema een Duo-Symposium worden georganiseerd. In de ochtend zijn er 4 sprekers in *FlevoMeer* Bibliotheek in Urk en in de middag is er een 2e deel met dezelfde sprekers in *FlevoMeer* Bibliotheek in Emmeloord.

De toegang voor het symposium is gratis. U bent allen van harte uitgenodigd om deze dag bij te wonen.

Dit jaar viert ook het Genootschap Flevo haar 80-jarig jubileum. Deze oudste vereniging van Flevoland viert haar 80-jarig bestaan met een feestelijke bijeenkomst in Het Voorhuys in Emmeloord op woensdag 14 november 2018. Over dit jubileum vindt u in deze editie een verhaal van André Geurts.

Er is een boekbespreking van het boek "Impressies van Schokland" van Bruno Klappe opgenomen in deze editie van *Rondom Schokland*. Redactielid Leen van Duivenboden heeft Bruno Klappe geïnterviewd over zijn laatste publicatie vol met reisverhalen van personen die in vroeger tijden een bezoek brachten aan Schokland.

Aaldert Pol sluit deze editie van *Rondom Schokland* af met een verhaal over Kees Hana die in 1940 een bezoek bracht aan Schokland en een verslag hiervan opnam in één van zijn boeken over de natuur in Nederland.

Veel leesplezier!

Hans Hollestelle

*Standbeeld van
Cornelis Lely bij het
Sluitgatmonument op de
Afsluitdijk. Lely was de
drijvende kracht achter
de Zuiderzeewet van
14 juni 1918.
Foto: VvS.*

Vrienden van Schokland

Donderdagavond- en zondagmiddaglezingen in het seizoen 2018-2019

Corry Hendrix

In het komende seizoen worden van september 2018 tot en met april 2019 door de vereniging Vrienden van Schokland weer verscheidene lezingen georganiseerd op de zondagmiddagen (14:30 uur) in Museum Schokland en op donderdagavonden (20:00 uur) in Multifunctioneel Centrum Nieuw Jeruzalemkkerk in Emmeloord.

Alle lezingen zijn voor onze leden gratis toegankelijk. Niet-leden betalen de entree van het Museum Schokland of van de Nieuw Jeruzalemkkerk. U bent weer van harte uitgenodigd om de lezingen van de Vrienden van Schokland bij te wonen.

Het lezingenseizoen start op donderdagavond 20 september 2018 met een lezing in Multifunctioneel Centrum De Nieuw Jeruzalemkkerk in Emmeloord.

Op dit moment wordt er nog overlegd met meerdere sprekers die dit jaar

hun opwachting zullen gaan maken bij de lezingen die de Vrienden van Schokland voor u organiseren.

Let voor de lezingen van de Vrienden van Schokland op aankondigingen in de regionale kranten en op: www.vriendenvanschokland.nl

*Foto onder:
Impressie van de
nederzetting Middelbuurt
op Schokland. Foto:
Hans Hollestelle*

Donderdagavond 20 september 2018

Locatie: *MFC* Nieuw Jeruzalemkerk,
Emmeloord.

Tijd: 20:00 - 22:00 uur

Zaterdag 27 oktober 2018**Duo-Symposium****100 jaar Zuiderzeewet**

(kijk voor het totale programma van dit symposium op pagina 11 in deze editie van *Rondom Schokland*)

Ochtend:

Locatie: *FlevoMeer* Bibliotheek Urk,
Tijd: 10:15 - 12:00 uur.

Middag:

Locatie: *FlevoMeer* Bibliotheek
Emmeloord.
Tijd: 12:30 - 15:45 uur.

Donderdagavond 15 november 2018

Locatie: *MFC* Nieuw Jeruzalemkerk,
Emmeloord.

Tijd: 20:00 - 22:00 uur

Zondagmiddag 20 januari 2019

Locatie: Museumkerkje Schokland
Tijd: 14:30 - 16:30 uur, met aansluitend de mogelijkheid om koffie te drinken in het restaurant.

Donderdagavond 21 februari 2019

Locatie: *MFC* Nieuw Jeruzalemkerk,
Emmeloord.

Tijd: 20:00 - 22:00 uur

Zondagmiddag 17 maart 2019

Locatie: Museumkerkje Schokland
Tijd: 14:30 - 16:30 uur, met aansluitend de mogelijkheid om koffie te drinken in het restaurant.

Donderdagavond 18 april 2019

Locatie: Museumkerkje Schokland,
Tijd: 20:00 - 22:00 uur
Jaarvergadering van de vereniging
Vrienden van Schokland.

###

*Foto onder:
Impressie van de
nederzetting Middelbuurt
op Schokland. Foto:
Hans Hollestelle*

Cursussen van de *Vrienden van Schokland* seizoen 2018-2019

Berend Jan Grotenhuis

In september starten weer de jaarlijkse cursussen die de vereniging Vrienden van Schokland organiseert. Er worden meerdere cursussen georganiseerd in de Geologie, waaronder ook Paleontologie en Mineralogie.

De cursussen bestaan uit acht bijeenkomsten éénmaal in de maand op een zaterdag in Museum Schokland.

De kosten voor alle cursussen bedragen □ 50,-. U bent dan automatisch een jaar lid van de vereniging. Als u zich voor een cursus wilt aanmelden, neemt u contact op met de coördinator van de betreffende cursus.

Cursusgroep Gesteente-herkenning

Het doel van de cursusgroep gesteente-herkenning is het opbouwen van algemene basiskennis van zwerfstenen. Uitgangspunt hierbij zijn de gesteenten zoals die in Nederland en het grensgebied gevonden kunnen worden. In de bijeenkomsten wordt aandacht besteed aan de gesteentevormende mineralen, het herkennen van de hoofdsoorten van de gesteenten, de indeling naar ontstaanswijze, de naamgeving, etc. Hierbij wordt gebruik gemaakt van het cursusboek Gesteenteherkenning en wordt het determineren van zwerfstenen in theorie en praktijk geleerd. Elke bijeenkomst begint met een korte uitleg en vervolgens kunnen de deelnemers de opgedane kennis toepassen op een selectie van de zwerfstenen.

Hierbij wordt gebruik gemaakt van de gedetermineerde collectie gesteenten op de gesteentezolder. Ook kan door deelnemers meegenomen materiaal worden behandeld. Voor deze cursusgroep is enige kennis van gesteenten en algemene geologie gewenst. Ieder seizoen wordt afgesloten met een zoek excursie, waarna de vondsten worden gedetermineerd. Het afgelopen seizoen was de excursie naar de zandwinning in Emmerich, in Duitsland. De cursus vindt plaats op zaterdagmiddag van 14:00 tot 16:30 uur. De cursusgroep is niet aan 1 seizoen gebonden en kan doorlopend worden gevolgd, het aantal deelnemers is maximaal 16 personen. **Cursusleider:** dhr. Henk Schriemer, zwerfsteenkundige.

C
U
R
S
U
S
S
E
N

*Paleontologie:
fossiele Ammoniet*

*Foto: www.
debarnsteen-
specialist.nl*

Cursusgroep Gesteente- determinatie, cursus 1

De deelnemers aan de cursusgroep bestuderen met behulp van de microscoop per herkomstgebied in detail de voorkomende zwerfsteen-soorten. Er wordt kennis opgedaan van alle typische kenmerken van de diverse gidsgesteenten. Voor determinatie wordt ook gebruik gemaakt van slijpplaatjes. Voor deze cursus is kennis van gesteenten, gesteenteherkenning en algemene geologie gewenst. De cursus vindt plaats op zaterdagochtend van 11:00 tot 13:00 uur. De cursusgroep is niet aan één seizoen gebonden en

*Paleontologie:
fossiele trilobiet.*

*Foto:
www.stoneandbone.nl*

kan doorlopend worden gevolgd, het aantal deelnemers is maximaal 12 personen. Op dit moment is deze cursus volgeboekt.

Cursusleider: dhr. Henk Scheerboom, zwerfsteenkundige.

Cursusgroep Gesteente- determinatie, cursus 2

De deelnemers aan de cursusgroep bestuderen met behulp van de loupe per herkomstgebied voorkomende zwerfsteen-soorten. Er wordt kennis opgedaan van de typische kenmerken van de verschillende gidsgesteenten. Naast het benoemen van de zwerfsteen wordt aan de hand van percentages van een aantal gesteentevormende mineralen de gesteentesoort bepaald. Voor deze cursus is kennis van gesteenten, gesteenteherkenning en algemene geologie gewenst. Het afgelopen seizoen was de excursie naar de zandwinning bij Lüneburg in Duitsland. De cursus vindt plaats op zaterdagochtend van 10:45 tot 13:30 uur. De cursusgroep is niet aan één seizoen gebonden en kan doorlopend worden gevolgd, het aantal deelnemers is maximaal 18 personen.

Cursusleider: mevr. Maaike van Tooren, petroloog.

Cursusgroep Paleontologie (fossielen)

Door de deelnemers aan de cursusgroep wordt kennis opgedaan over paleontologie (fossielen), over overblijfselen van planten en dieren uit het verre verleden, zoals deze ook in de polder kunnen worden gevonden. Het doel is het leren herkennen van verschillende soorten fossielen. Per keer wordt, door een specialist op zijn gebied, uitleg gegeven over een bepaald onderwerp, aangevuld met een praktisch deel. Tijdens de cursus worden ook vragen en zelf meegenomen materiaal van de

deelnemers behandeld. Voor deze cursus is enige kennis van fossielen en algemene geologie gewenst. De afsluitende excursie, van het afgelopen seizoen, was naar de heer Hoekman in Urk. De cursus vindt plaats op zaterdagmiddag van 14:00 tot 16:00 uur. De cursusgroep is niet aan één seizoen gebonden en kan doorlopend worden gevolgd, het aantal deelnemers is maximaal 20 personen.

Cursusleider: Verschillende docenten, specialist op hun vakgebied.

Cursusgroep Mineralogie

Het doel van de cursusgroep mineralogie is het opbouwen van algemene basiskennis van mineralen. Behandeld worden o.a. de verschillende eigenschappen van kristallen en de kristalvormen. Ook wordt aandacht besteed aan de gesteentevormende mineralen. Hierbij wordt als cursusboek gebruik gemaakt van de veldgids mineralen van Ole Johnsen en wordt het determineren van mineralen in theorie en praktijk geleerd. Elke bijeenkomst begint met een korte uitleg en vervolgens kunnen de deelnemers de opgedane kennis toepassen bij praktische oefeningen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van duidelijke voorbeeld mineralen. Ook kan door deelnemers meegenomen materiaal worden behandeld. Voor deze cursusgroep is enige kennis van mineralen en algemene geologie gewenst. De excursie van het afgelopen seizoen was naar het Geologisch Museum Hofland in Laren.

De cursus vindt plaats op zaterdagochtend van 11:00 tot 13:00 uur.

De cursusgroep is niet aan één seizoen gebonden en kan doorlopend worden gevolgd, het aantal deelnemers is maximaal 16 personen.

Cursusleider: dhr. Berend Jan Grotenhuis, mineralogie deskundige.

Algemene informatie

De data van de 8 bijeenkomsten in de periode van september 2018 tot en met mei 2019 en de excursie, per cursus, worden tijdig bekend gemaakt aan de cursisten en op de site van de vereniging *Vrienden van Schokland*: www.vriendenvanschokland.nl.

De plaats van de cursussen is op de gesteentezolder van het Museum Schokland.

De kosten bedragen □ 35,- per cursus van acht bijeenkomsten, uitsluitend voor leden van de VvS.

Dit is exclusief eventuele kosten voor de excursie en cursusmateriaal. Het lidmaatschap van de vereniging *Vrienden van Schokland* bedraagt □ 15,- per kalenderjaar.

Tijdens de bijeenkomsten kan in de pauze koffie of thee worden gekocht. Aanmelden voor één of meerdere cursussen kan telefonisch of per e-mail, onder opgave van adres en telefoonnummer, bij de coördinator cursussen geologie:

Berend Jan Grotenhuis

Diepenmarsweg 5

7437 RM, Bathmen

telefoon: 06 2550 6753

e-mail: b.grotenhuis@hetnet.nl

Mineralogie:

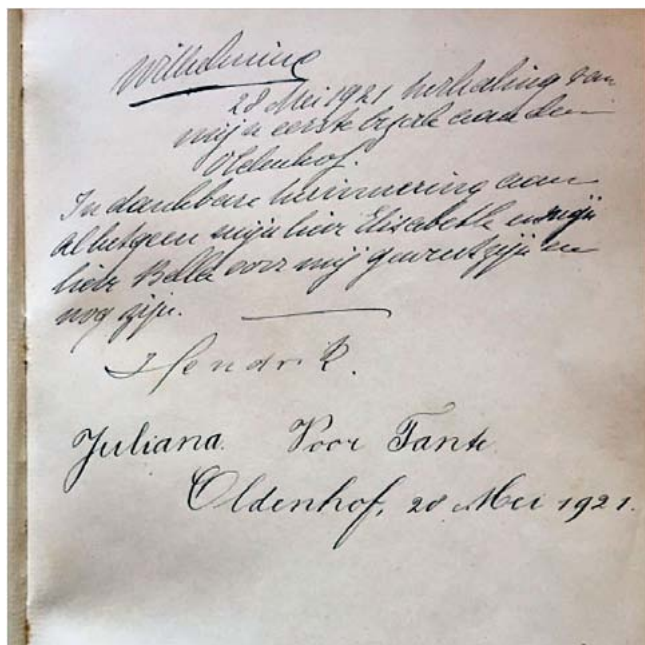
Fluoriet.

Foto: www.commonswikimedia.org

###

Koninklijke krabbel gevonden in een kast op Den Oldenhof

Het stadsmuseum CHC Vollenhove heeft van de stichting Den Oldenhof een schrift in bruikleen gekregen met daarin een tekst geschreven door Koningin Wilhelmina. Dit bijzondere boekje ligt nu in een vitrine in het museum. Het schrift, een soort dagboek met een harde kapt met daarop de afbeelding van een nog jonge koningin Wilhelmina, kwam tevoorschijn bij het opruimen van een kast op Den Oldenhof.

Tekst:

Wilhelmina

28 mei 1921. Herhaling van mijn eerste bezoek aan den Oldenhof. In dankbare herinnering van al hetgeen mijn lieve Elisabeth en mijn lieve Belle voor mij geweest zijn en nog zijn.

Hendrik

Juliana, Voor Tante

Oldenhof, 28 mei 1921

Geschreven, toen de koninklijke familie die dag te gast was in de Kop van Overijssel, met bezoeken aan het stadhuis, de vissershaven van het toen nog aan de Zuiderzee gelegen Vollenhove en het stoomgemaal A.F. Stroink tussen Blokzijl en Vollenhove. Na afloop ging het gezelschap naar De Oldenhof, volgens overleveringen voor het drinken van een kopje thee. Freule Isabelle heeft als hofdame een belangrijke rol gespeeld in de opvoeding van Juliana. In het museum is de adellijke familie één van de thema's, met naast fotomateriaal, meubels ook kleding en een paar schoenen.

Het museum is tot 28 oktober woensdag tot en met zondag geopend van 13.00 uur tot 17.00 uur. In juli en augustus zaterdags vanaf 11.00 uur.

Het adres van stadsmuseum CHC Vollenhove is Bisschopstraat 36, 8325 BC in Vollenhove.

Tel. 0527-241443

Info: www.chcvollenhove.nl

ook te volgen via Facebook.

Entree ☐ 3,-

Kinderen van 8-12 jaar ☐ 2,- .

Donateurs hebben gratis toegang.

Open Monumentendag bij Museum Schokland

In het weekend van 8 en 9 september vindt de landelijke Open Monumentendag plaats; een evenement waarbij deelnemende monumenten gratis hun deuren openen voor het publiek. Zo ook Museum Schokland. Jong en oud is op beide dagen van harte welkom om een kijkje te komen nemen bij het museum van Schokland, het bijzondere UNESCO Werelderfgoed.

In 1987 werd in navolging van Frankrijk de Open Monumentendag in Nederland geïntroduceerd. Monumenten werden gratis voor het publiek opengesteld, om zo de publieke belangstelling voor monumenten en het draagvlak voor monumentenzorg te vergroten. Met inmiddels bijna een miljoen bezoekers is deze opzet zeker geslaagd te noemen. Open Monumentendag is uitgegroeid tot een van de grootste culturele evenementen in Nederland en is hét instrument geworden om de bevolking op grote schaal in contact te brengen met het monumentale erfgoed.

Tijdens Open Monumentendag bij Museum Schokland zijn de deuren geopend tussen 11:00 - 17:00 uur en kan men kosteloos naar binnen. Op beide dagen kunnen de bezoekers gratis rondleidingen door het museum bijwonen en worden er voor kinderen leuke workshops georganiseerd. Speciaal voor Open Monumentendag wordt er een unieke compilatie vertoond van historische Polygoonjournaals over de Noordoostpolder in de periode van 1941-1980.

Op zondag 9 september is er bovendien een bijzondere theatervoorstelling van Johannes ten Have bij de Lichtwachterswoning in de oude haven van Schokland. Deze voorstelling vertelt in woord en lied over de periode van vóór, tijdens en na de ontruiming van Schokland. Ten Have begeleidt zichzelf daarbij op accordeon.

Open Monumentendag bij Schokland is onderdeel van een breder programma binnen de Open Monumentendag in de Noordoostpolder.

Kijk voor meer informatie over activiteiten en tijden:

www.museumschokland.nl

www.openmonumentendag.nl

#

Afb: www.open-monumentendag.nl

RONDOM SCHOKLAND | 9

MUSEUM

‘Verkleide Zee’

Expositie van Suzanne Glerum

Zondag 16 september 2018 opent Museum Schokland de nieuwe expositie ‘Verkleide Zee’ van Suzanne Glerum. Zij schildert – meestal Hollandse – landschappen in olieverf. Als geboren polderkind uit Marknesse voelt Glerum zich nog altijd speciaal aangetrokken door het zo kenmerkende polderlandschap. De serie werken van ‘Verkleide Zee’ voert de kijker mee in de emoties die dit landschap oproept. De horizon en de wolkenluchten maar ook de kleigronden en de graanvelden: schilderkunst als troost waaraan een ieder zich mag laven.

Suzanne Glerum schildert haar landschappen in olieverf. Serie-matig werkt ze haar onderwerpen uit: graanvelden, kleigronden, rivieren en zeeën. In deze expositie ‘Verkleide Zee’ draait het om de kleigronden in de Noordoostpolder. Het zijn bewogen landschappen waarbij het gevoel, niet uitgesproken, wordt geschilderd in lagen verf. Nat in nat wordt de verf op het doek geboetseerd. De kleuren zijn tinten met af en toe een accent.

Het feit dat Glerum in Amsterdam woont en ook daar haar atelier heeft is opmerkelijk, gezien haar liefde voor het polderlandschap. Glerum:

“Dit voedt juist het verlangen. Het verlangen terug te gaan naar dit landschap en het te willen schilderen. Ik schilder nooit direct naar de waarneming, het gaat om een gevoel of herinnering die niet eens alleen over het landschap gaat. Je kunt stellen dat mijn werk landschappelijke zelfportretten zijn”.

De expositie ‘Verkleide Zee’ sluit aan bij de viering van 100 jaar Zuiderzeewet en is te zien in het waterstaatskerkje van Museum Schokland van 16 september 2018 t/m 6 januari 2019. Kijk voor meer informatie en openingstijden op www.museumschokland.nl

Links: Suzanne Glerum voor één van haar schilderijen.

Rechts: Het atelier van Suzanne Glerum.

Foto: www.suzanneglerum.nl

Duo-Symposium 100 jaar Zuiderzeewet

FlevoMeer *Bibliotheek*

Op de laatste zaterdag van de maand van de geschiedenis – 27 oktober 2018 – staan we stil bij het feit dat het 100 jaar geleden is dat de Zuiderzeewet werd aangenomen. Een vijftal organisaties heeft de handen ineen geslagen om gezamenlijk een symposium te organiseren in twee plaatsen; een duo-symposium, in Emmeloord en op Urk.

Van Zuiderzee naar meer

Uitgangspunt voor de lezingen is dat het standpunt vanwaar je kijkt, bepaalt wat je ziet. Geschiedenis is niet alleen een kwestie van wat er gebeurt maar ook het standpunt van de aanschouwer. De aandacht gaat uit naar één van de eerste polders; de Noordoostpolder en

Urk dat door deze wet zijn status als eiland verloor. Er is aandacht voor de oorlogsgeschiedenis, de schatten in de bodem van de polder en de verhalen die de geschiedenis kleuren. In een ochtend- en een middagprogramma worden vier sprekers uitgedaagd om een bepaald aspect van de

*Impressie van het symposium rond het 75-jarig bestaan van de Noordoostpolder op zaterdag 9 september 2017 in FlevoMeer Bibliotheek in Emmeloord.
Foto: VvS.*

27 oktober 2018: Duo-Symposium 100 jaar Zuiderzeewet

Urk

10:15 uur: aanvang Urk

10:15 uur: **Harrie Scholtmeijer**,
"Je kon wel horen waar iemand
weg kwam": de gevolgen van
de Zuiderzeewet voor de taal van Urk
en de Noordoostpolder.

10:45 uur: **Yftinus van Popta**,
"Landafslag, scheepsrampen en
inpoldering": de transformatie van Urk
vanuit een archeologisch perspectief.

11:15 uur: Pauze

11:30 uur: **Robert Hofman**,
"Urk, een ingepolderd eiland
en een dreigende oorlog".

12:00 uur: **Eva Vriend**,
"Spanning aan de rand"

12:30 uur: Broodjes te koop in de Bib.

FlevoMeer Bibliotheek

Singel 9b
8321 GT Urk

Emmeloord

13:30 uur: Aanvang programma Emmeloord

13:30 uur: **Harrie Scholtmeijer**,
"Je kon wel horen waar iemand
weg kwam": de gevolgen van de
Zuiderzeewet voor de taal van Urk en de
Noordoostpolder.

14:00 uur: **Yftinus van Popta**,
"Verkeersplein Zuiderzee: 800 jaar
scheepvaart vanuit een archeologisch
perspectief".

14:30 uur: Pauze

14:45 uur: **Robert Hofman**,
"1942-1945 Niet Over Praten".

15:15 uur: **Eva Vriend**,
"Spanning aan de rand".

15:45 uur: Afsluiting met een hapje
en een drankje.

FlevoMeer Bibliotheek

Harmen Visserplein 5
8302 BW Emmeloord

geschiedenis vanuit twee standpunten te belichten. Het duo-symposium is een samenwerking tussen *FlevoMeer Bibliotheek*, *Vrienden van Schokland*, Stichting Canon De Noordoostpolder, Cultuur-eus Urk en *Vrienden van Urk*. Het symposium wordt mede mogelijk gemaakt door het coöperatiefonds van Rabobank Noordoostpolder-Urk. Het symposium is gratis toegankelijk.

Van 12:30 tot 13:30 uur is er in *FlevoMeer Bibliotheek* op Urk de gelegenheid om een broodje te kopen en na te praten over de onderwerpen.

Hieronder volgt informatie over de vier sprekers die zowel op Urk als in Emmeloord een lezing zullen verzorgen:

Dr. H. Scholtmeijer

Harrie Scholtmeijer (Kampen, 1960) is een Nederlandse dialectoloog en taalkundige. Scholtmeijer is opgegroeid in Vollenhove. Hij studeerde Nederlands, Oud- en Nedersaksisch aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hij was werkzaam in Utrecht en Amsterdam en promoveerde in 1992 aan de Universiteit Leiden op het Nederlands van de IJsselmeerpolders. Hij heeft op het Meertens Instituut in Amsterdam gewerkt. Daarna werkte hij vanaf 1999 in Kampen bij de Stichting Grensoverschrijdende Streektaalen. Vanaf november 2007 is hij werkzaam op de Hogeschool Utrecht als docent Nederlands en Taalkunde bij het Instituut voor Gebaren, Taal & Dovenstudies. Sinds 2017 combineert hij dat met de functie van dialectoloog aan de IJsselacademie te Zwolle.

Drs. Yftinus van Popta

Yftinus van Popta is verbonden aan de Rijksuniversiteit Groningen, Groninger Instituut voor Archeologie, Maritieme Archeologie. Hij is maritiem archeoloog en doet op dit moment promotieonderzoek bij het Groninger Instituut voor Archeologie (GIA) aan het maritieme landschap in het Noordoost Poldergebied in de periode 1100-1400. Hij werkt daarbij o.a. samen met TNO en Deltares in Utrecht. Hij publiceerde over het erfgoed in de polder. In 2017 ontving hij de *European Association of Archaeologists Student Award*. Hij is momenteel projectleider ben van het 18e-eeuwse Engelse koopvaardijship dat momenteel wordt opgegraven nabij Rutten.

Robert Hofman

Robert Hofman (1986) is verbonden aan de stichting Urk in Oorlogstijd. Sinds 2007 doet hij historisch onderzoek, met name naar de periode van 1940-1945. Hij publiceerde onder andere over de eerste Duitsers op Urk en de joodse onderduikers

en hun helpers. In 2016 startte hij Noordoostpolder in oorlogstijd, een vereniging met als doel de geschiedenis in de Noordoostpolder in zicht te brengen.

Drs. E. Vriend

Eva Vriend (Noordoostpolder, 1973) groeide op als boerendochter in polderdorp Luttelgeest. Ze droomde er lange tijd van haar vader op te volgen, maar ze werd historicus en schrijver/journalist. Ze schreef de bestseller *Het Nieuwe Land*. Het verhaal van een polder die perfect moest zijn (2013), genomineerd voor de Libris Geschiedenis Prijs. In 2016 verscheen *De Helpende Hand*. De verborgen geschiedenis van de gezinszorg, waarvoor ze een beurs won van het Letterenfonds. Ze werkt nu – in samenwerking met het Zuiderzeemuseum – aan haar derde boek over de gevolgen van de Afsluitdijk en de inpoldering voor de families rond de voormalige Zuiderzee (www.mijnzuiderzee.nl).

#

FlevoMeer Bibliotheek
Harmen Visserplein 5
8302 BW Emmeloord

Bruno Klappe serveert Schokland-historie voor fijnproevers

Leen van Duivenboden

Leen van Duivenboden studeerde Nederlands. Daarna was hij jaren docent Nederlands op de havo en vwo in Emmeloord. Thans geniet hij van zijn naschoolse vrijheid, zijn vrouw, zijn kinderen en kleinkinderen.

"We wandelen nu noordwaarts langs de oostzijde van het eiland en wel op den kistdam of loopplank. Gelief u zich te herinneren dat die loopplank geen anderhalve voet breed en meest zonder enige leuning is. Zie recht voor u als de koorddanser op het kruis. Eene beweging links doet u tussen de palen op de steenen of in de modder vallen. Eene regtsche afwijking zou u het genot van een zeebad bezorgen. Na enige minuten gaans bereikt men 14 armzalige huisjes, dicht bij elkander gekropen als een hoopje verkleumde kuikens. Twee zijn onbewoond en dreigen in te vallen, in de overige treft men 5 Roomsche en 11 Hervormde huisgezinnen aan."

Omslag van het boek "Impressies van Schokland" van Bruno Klappe.

Zomaar een fragment uit deze bundel van ruim twintig verslagen van een bezoek aan Schokland. Het oudste verslag dateert uit het jaar 1567 en het jongste uit 1858, dus van net voor de ontruiming. Bruno Klappe, dé Schoklandkenner bij uitstek, bracht deze historische reisverslagen bijeen onder de titel "Impressies van Schokland-reisverslagen van bezoeken aan een afgelegen eiland". Bovenstaand citaat is afkomstig uit het verslag van zo'n bezoek aan Schokland. De auteur is ene Mr. Gregorius Adriaanszoon Mees, rechtsgeleerde, literator en historicus uit Rotterdam. In 1846 zet hij voet aan wal op eiland.

*De tekening van
jonkheer Pieter van
Loon die is gebruikt
voor het omslag van
het boek "Impressies
van Schokland".*

Zoals Klappe in zijn inleiding op deze bundel opmerkt, was Schokland door de eeuwen vanwege het isolement voor velen een ietwat geheimzinnig, vreemd wereldje, waar bewoners van de vaste wal slechts zelden naar toe gingen. De verslaggever kon dus rekenen op belangstelling voor dat bijna exotische oord waarover meestal alleen in extremen verhaald werd. Het gaat van uitersten van armoede en ellende, van stuitende lomphed en gebrek aan beschaving van de Schokker bevolking tot beschrijvingen van ontroerende deugdzaamheid, fatsoen, voorkomendheid en zuiverheid van diezelfde Schokkers, vergelijkbaar met Rousseau's verheerlijking van de zgn. "Edele Wilde". Daarbij wordt niet zelden uitgegaan van vooroordelen, die zeker geen garantie vormen voor de objectiviteit van de verslaggeving. Frisse zeelucht zal er ongetwijfeld zijn geweest, maar de Schokland-correspondenten benadrukken vooral rotting, stank en verval als kenmerkend voor het eiland. En over het algemeen wordt het meest toch gehúíverd bij de eerste aanblik van zoveel armoede en ontbering. Men verbaast zich over de vastberadenheid waarmee storm na

storm, overstroming na overstroming wordt doorstaan en gaat terug naar de vaste wal met een beeld van de meest deerniswekkende plek op aarde: "Ongelukkige schepselen", zuchtte het nuvere naaistertje toen wij tot op een steenworp 't eiland waren genaderd. "Van de bewoonde schepping als 't ware afgescheiden en omringd door een valschen vijand die elk oogenblik zijne geweldige kaken dreigt open te sperren, om eiland en bewoners in één punt des tijds te verzwelgen! Ochhé!" (citaat uit het verslag "Harm Boom en Alexander Lodewijk Lesturgeon: Een Drenthsch Gemeente-assessor met zijne twee neven op reis naar Amsterdam, in 't voorjaar van 1843"),

Zoals vele verslaggevers lardeert bovengenoemde Gregorius Mees zijn verslag met talloze uitweidingen over de geschiedenis, de ligging, de bewoners, hun dagelijks leven en nog veel meer. Hij publiceerde zijn verhaal in "de Overijsselsche Almanak voor Oudheid en Letteren". Het is een van de meest uitgebreide verslagen uit de bundel, waarmee overigens niets ten nadele van de andere is gezegd.

*Portret van auteur
Bruno Klappe door
zijn dochter Suzanne.*

*Afbeelding van een
Schokker vrouw in
klederdracht.
Uit: Nederlandsche
Kleederdragten van
Valentijn Bing (1812-
1895) en Jan Braet van
Überfeldt (1807-1894).*

Met "Impressies van Schokland" voegt Bruno Klappe de zoveelste publicatie toe aan zijn inmiddels indrukwekkende reeks over het voormalige eiland. Met deze titel benadrukt hij het persoonlijk karakter van de diverse verslagen, waarin het hem dus niet zozeer gaat om een louter loepzuivere historische geschiedschrijving, maar vooral om de persoonlijk indruk die het eiland en haar bewoners op een bepaald moment in de Schokker geschiedenis op de bezoeker maakt.

De verslaggevers laten hun artikelen soms vergezeld gaan van verduidelijkende illustraties van het eiland, haar bewoners, plus kaarten en (bouw-) tekeningen. Daarnaast achterhaalde Klappe bij zijn speurtocht naar de context van de verslagen, ook de portretten van de meeste auteurs plus facsimile's van de titelbladen van

de periodieken waarin die verslagen verschenen.

Bovendien is elk verslag voorzien van een uitvoerige persoonsbeschrijving van de desbetreffende auteur(s), waarbij het (historisch verantwoorde) detail bepaald niet geschuwd wordt. Bezoekers die naar Schokland afreisden, gingen vaak ook even naar Urk. De in Urk geïnteresseerde lezer komt in dit, je mag wel zeggen "kloeke" boekwerk, dan ook volop aan zijn trekken. Maar ook Kampen, Zwolle, Zwartsluis, Hasselt en Vollenhove passeren de revu.

"Impressies van Schokland" toont de lezer dus een beeld van Schokland door de eeuwen heen, vanuit de optiek van die tijd.

De eerste verslaggever in deze bundel, ene Lodovico Guicciardini, een in Florence geboren koopman, ziet in 1567 derhalve een geheel ander Schokland dan bijvoorbeeld onze eerder genoemde Gregorius Mees uit 1846.

Zo is er in de oudste verslagen sprake van een zekere welvaart op Schokland; er is sprake van landbouw en er lopen (nog) heel wat koeien in de, ook toen al, drassige weiden. Bezoeker Francois Halma schrijft in 1725 over de belangrijke rol van de doorvoerhandel in de Schokker-economie: "Zij (lees: de Schokkers) geneeren zich met het verkoopen van enige waaren, die zij met hunne kaagen (op vijf na zoveel in getal als huizen) door bijna geheel Hollandt vervoeren, en, naar gelegenheid der plaatze, een redelijk kapitaal kunnen uitwinnen en daarvan opleggen; maar zij hebben de grootsten roem van oprechtheid niet". In die tijd dus nauwelijks een woord over visvangst, laat staan over armoede, maar dus wel een zeer vilein slotzinnetje....

In de negentiende eeuw is het echter vooral de armoede, de desolaatheid en de wanhopig makende uitzichtloosheid van de bewoners die in het oog springen.

Gevraagd naar welke doelgroep Bruno Klappe bij het samenstellen van deze indrukwekkende bundel voor ogen had, reageert hij door de telefoon met: "Het ging me vooral om de lezer die bij voorbaat geïnteresseerd is in deze materie. Bedenk dat deze stukken met elkaar eigenlijk de belangrijkste geschreven bronnen vormen van wat wij tot op de dag van vandaag over het Schokland "van toen" weten. Daarom heb ik ook niet geschroomd teksten zo goed als integraal over te nemen, dus mét overlappingsen, met soms duidelijke plagiering of herhaling, omdat er ondanks dat evenzeer wordt verwezen, doorgeborduurd of een bijzondere verband wordt gelegd". Doorvragend over die bewust opgenomen plagiering, overlappingsen en uitweidingen antwoordt Klappe: "Alleen op deze manier is te achterhalen wie wat voor het eerst heeft opgemerkt en hoe dit nieuwe gegeven zijn plek kreeg in de geschiedschrijving. En het is juist door het streven naar volledigheid dat het meermaals aan bod komen van diverse onderwerpen onontkoombaar is". Tot zover Bruno Klappe, die voor wat zijn doelgroep betreft impliciet duidt op lezers van ons illustere *Rondom Schokland*.

Ook al deden ze zich soms zo voor, de meeste auteurs waren geen wat je noemt echte geschiedschrijvers. Een voorbeeld van de soms zeer luchtige wijze waarop met bronnen werd omgegaan is het artikel van ene Olfert Dapper die in 1663 heel wat wetenswaardigs over Urk en Schokland weet te vermelden zonder daar ooit

voet aan wal gezet te hebben. Hij is wel zo eerlijk te vertellen dat hij dit alles heeft van horen zeggen, maar ondertussen debiteert hij breedvoerig en tot in detail over de godsdienst, de vuurbaak, de woningen ("manier van huisjes") tot en met "de onordentlijk van trouwen". Dertig jaar later, in 1693, pikt ene Casparus Commelin een groot deel van zijn kennis over Schokland en Urk uit het artikel van diezelfde Olfert Dapper die er dus nooit geweest was! In zijn inleiding bij het laatste artikel – dat van Olfert Dapper – stelt Klappe dat het te ver voert om ook het verhaal van Commelin in zijn bundel op te nemen; hij beperkt zich tot het al met al toch zeer leeswaardige verhaal van onze Olfert Dapper. Behalve van dit soort "slordigheden", bedient men zich soms ook van pure

Afbeelding van een Schokker familie in klederdracht. Uit: Nederlandsche Kleederdragen van Valentijn Bing (1812-1895) en Jan Braet van Überfeldt (1807-1894).

(Souv'irs de la Hollande. — Vue du petit port d'Emmeoord (de Schokland). Matelots et laveuses.)

Afbeelding gemaakt
door de Fransman
Henry Monnier
naar aanleiding
van zijn bezoek aan
Schokland vlak voor
1845.

Bron: www.scholandoor-deeeuwenheen.nl

verzinsels. Zo stelt een bezoeker dat de naam Schokland is te verklaren "doordat bij sterke stormwinden het eiland dreunt of schokt, waarvan sommigen de benaming Schoklant willen afgeleijt" hebben. En zo ziet ene Evert Maaskamp in een verslag uit 1812, "Reis door Holland in de jaren 1807-1812", in de kleurrijke klederdracht en de helgele haren van de Schokker vrouwen een oud Romeinse oorsprong en borduurt daarop lustig voort met:

"Mag ik eene gissing wagen, dan heeft zich van onder de oude Batavieren, alhier eene Persiaansche kolonie nedergezet en gehandhaafd, te midden van het ruwe klimaat, dat weinig verwisseling gedooft. De alleszins bonte kleding bevestigt mij in mijn gevoelens".

Van de door Klappe genoemde herhaling en plagiering vielen mij die van de haardracht van de Schokker vrouwen en de speculaties over de locatie van de verdronken kerk van Nagele het meest op (uitgebreid besproken in *Rondom Schokland* 58-2 door Kees Groothoff "Speurtocht naar het verdwenen kerkdorp Nagele").

Het betreft de veelvuldig genoemde en geroemde "geelblonde haren" van de Schokker vrouwen. Zo schrijft ene Jan Wagenaar, "historieschrijver van de stad Amsterdam" in 1767 over de Schokkerhaarmode: "De meeste vrouwen zijn gewoin haar hoofdhaar dikwerf met loog en zeep te wasschen, om er dus eene gele verw op te brengen, waartoe de heete zomer-zon ook veel medewerkt. Ook hebben de meeste dogters en vrouwen geel hair, welk hair aartiglijk met gekrulde lokjes voor 't voorhoofd en in de nek hangt". Ziet u het voor u?

En wat die verdronken kerk van Nagele betreft, de kerk die op tal van kaarten van Schokland ten noordwesten van het eiland wordt aangegeven, telkens weer gaat het over het opvissen van het doopvont en een kandelaar, volgens de overlevering afkomstig uit die kerk, maar waar tot op heden geen sluitend bewijs is gevonden. Ook het tafereel van de door het water wadende melkmeisjes ("de rocken hoog opgeschort") op weg naar hun koeien, die eind zeventiende eeuw al tot hun uiers in het overvloedige water staan, behoren tot het bijkans vaste repertoire van terugkerende – vaak klakkeloos van anderen overgenomen – details.

Daarnaast verliest menig verslaggever zich zo nu dan in ongebreidelde, niet echt ter zake doende uitweidingen, daarmee impliciet duidend op zijn schier onmetelijke kennis over meer dan alleen Schokland.

Het zijn obstakels die de geïnteresseerde lezer voor lief neemt, want daar tegenover staat zoveel meer dat de moeite van het lezen meer dan waard is. Neem bijvoorbeeld het verslag van "Mr. Daniël Adriaan Meerman van der Goes en consorten" uit 1792, waarin een groep deftige heren, vergezeld van enkele dames en een drietal kinderen het eiland aandoet in verband met een aanbesteding voor een onderhoudsklus waarmee erg veel geld is gemoeid. Ze reizen met een jacht van de Oost-Indische Compagnie en trekken veel bekijks. Een boeiend verhaal waar in menig fragment tussen de regels door is te lezen met welk een dedain sommige bezoekers op de armoede van het ruige "volkje" van het eiland neerkijken: "Nadat de besteedingen waren afgelopen, wierd door Hun Edele Mogenden en de dames onder het volk en kinderen 6 guldens in duiten gestrooid, alsmede voor 10 guldens aan koek in kleine stukken gebrooken, 't geen groot plaizier aan hun gaf".

Alsof ze de kippen voeren.....

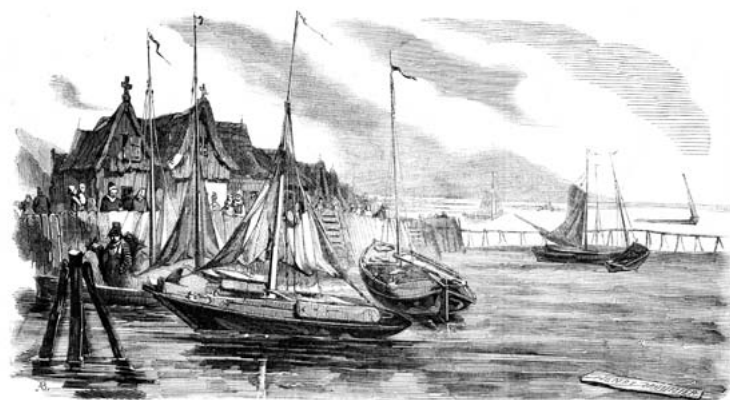
Een ander leuk aspect in de verslagen vormt de technische ontwikkeling in de 19e eeuw die leidt tot bijvoorbeeld de opkomst van de stoomboot. Die uitvinding maakte dat men in 1845 op één dag vanuit Zwartsluis, Genemuiden of Kampen een heenenweertje Schokland kon doen ("heeren één gulden, dames vijftig cents" sic!) met aan boord een blaaskapel, een ruime hoeveelheid spiritualiën en bevallige dames omringd door deftige heren... Gezien de reacties van de opvarenden en van de uitzwaaiers was de sensatie

van zo'n bootreisje enorm. Te vergelijken met de opwinding die de eerste reizen naar het buitenland een eeuw later veroorzaakten.

De anonieme auteur van zo'n "Plezier-togtje van het Katerveer naar Zee" vermeldt dat wanneer het schip langs de in aanbouw zijnde strekdam(men) stoomt, dammen bestemd voor verbetering van het Zwolse Diep en dus voor een gunstige bereikbaarheid van de stad Zwolle: "Met langzaam rollende raderen stoomden wij onder luid hoerah der arbeiders en het klinken der muziek de zee in". En wie zien ze dan te midden van al die arbeiders, kraggen en klei?: "De ingenieur Van Diggelen stond op het hechte pad dat hij in de baren had opgeworpen, en bedankte, op eene telegrafische uitnoodiging, om aan boord te komen". Het is natuurlijk jammer dat de ingenieur zijn werk niet even kan loslaten, maar de anonieme auteur komt in een hierop volgende zin met een overtuigend excuus: "Van hoeveel waarde is ook niet elk levensuur voor hem, die zulk een stouten strijd heeft aangevangen tegen het woest en eeuwig woelend element!"

En wat te denken van het verslag van vijf eerwaarde Zwartsluizer sociëteitsleden die in de ijskoude winter van 1844-1845 vanwege een weddenschap besluiten met "eene narrenslede" even op en neer naar Schokland gaan? Het wordt een even barre als gevaarlijke reis. Maar voorzien van een getuigenschrift van de burgemeester van Schokland komen ze na een tocht van in totaal minstens twaalf ijzige uren de volgende dag behouden aan. Een van de vijf waaghalzen doet in de bundel in ronkende rijmen verslag van deze expeditie.

Tot zover een greep uit het vele dat deze bundel te bieden heeft.

(Souvenir de la Hollande, — Aspect de l'île Schokland.)

Afbeelding gemaakt
door de Fransman
Henry Monnier
naar aanleiding
van zijn bezoek aan
Schokland vlak voor
1845.

Bron: www.schoklanddoor-deeeuwenheen.nl

Het taalgebruik in de diverse verslagen is naarmate ze verder terug in de tijd tot stand kwamen voor de lezer van nu soms moeilijk te doorgronden; een zeventiende eeuwse sprak en schreef een ander Nederlands dan die van een eeuw later. Klappe komt de lezer hierin echter ruimschoots tegemoet met een uitgebreid verklarend notenapparaat. Naarmate de lezer dichterbij het nu komt, verloopt deze vertaalslag uiteraard soepeler. Toch was het voor mij een verademing om ergens in de negentiende eeuw opeens een stuk in helder modern Nederlands tegen te komen, in dit geval een moderne vertaling van een uitgebreid Schokland-verhaal ooit verschenen in het Franse tijdschrift "L'Illustration, journal universel" uit 1849, waarin ene Henry Monnier, verdienstelijk schrijver en tekenaar, van zijn beide talenten blijk geeft in zijn artikel "Souvenirs de la Hollande". Het is een van de vele artikelen over Schokland, maar dan nu eens gezien door de ogen van een buitenlander, wat dit stuk extra uniek maakt. Sprekend over een "verademing" wil geenszins zeggen dat het weerbarstige taaleigen van de stukken uit het verleden je als lezer weerhoudt van de historische beleving van de stukken. Het werkt eerder omgekeerd; juist

door die taal word je als lezer als het ware dichterbij die tijd betrokken. Te vergelijken met het beluisteren van historische geluidsopnames die door hun geruis, gespetter en andere bijkomende storingsgeluiden, je juist door hun soms slechte verstaanbaarheid als het ware dieper de tijd intrekken.

Tenslotte

Op het Schokland van vandaag de dag lopen tal van gidsen rond die de bezoekers uitstekend kunnen vertellen over de sfeer van Schokland van toen, over het leven van de Schokker, over de armoede en de betrekkelijke welvaart, maar ze doen dat met de woorden van nu, vanuit het leven van nu. De verhalen uit "Impressies van Schokland" vertellen meer. Ze liggen weliswaar in het archief van nu, maar ze gebruiken nog steeds de woorden van toen. Die woorden hebben het niet over het Schokland van 1782, maar die zijn 1782.

Het moge duidelijk zijn dat "Impressies van Schokland" geen boek is waar je op een achternamiddag vlotjes doorheen fietst. Bruno Klappe serveert geen snacks; het boek vraagt om aandacht, interesse en gedoseerd lezen. En wie dit weet op te brengen krijgt een maaltijd voor fijnproevers geserveerd. Kortom, een boek voor Schokland-adepten. Welke *Rondom Schokland*-lezer zou zich daar niet door aangesproken voelen?

"Impressies van Schokland – Reisverslagen van bezoeken aan een afgelegen eiland". 425 pagina's, uitgegeven in 2017
auteur: Bruno Klappe
prijs: □ 24,95; te bestellen via de website www.eigenboekuitgeven.com

###

Boslaan 19, 8302 AA Emmeloord
Telefoon: 0527-617447
info@notarisprummel.nl
www.notarisprummel.nl

PETER PRUMMEL
NOTARISKANTOOR

Activiteiten van het Flevo-landschap

Wil Oudshoorn

Het Flevo-landschap beheert een groot aantal natuurgebieden in Flevoland. Regelmatig worden er rondom Schokland, maar ook in andere delen van Flevoland activiteiten georganiseerd voor het publiek. Voor meer informatie kunt u kijken op www.flevolandschap.nl/activiteiten

Voor □ 18,- per jaar bent u al begunstiger van Het Flevo-landschap en steunt u de Flevolandse natuur.

**Zondag 2 september, 7 oktober,
4 november en 2 december
van 12:00 tot 17:00 uur:
Schokker- en Geologiedag**

Locatie: Bezoekerscentrum
De Gesteentetuin, Keileemweg 1,
8319 AC Schokland.

Voor het hele gezin met kinder-
activiteiten. De middag is gratis.
Per zaagsnede betaal je □ 1,-.

*Stenen zagen in de
Gesteentetuin.
Bron: Flevo-
landschap.*

Over de activiteit

Ontdek de historie van Schokland, u raakt niet uitgekeken op het voormalige eiland. Het meer dan vijftig jaar oude Schokkerbos en de natte graslanden vormen een perfecte broedplaats voor lepelaars, grutto's en andere weidevogels. Rondom bezoekerscentrum De Gesteentetuin, gelegen in het Schokkerbos, is het verleden van de omgeving overal in deze tuin te ontdekken. Reis terug naar de voorlaatste ijstijd. De enorme ijsmassa kwam vanuit het noorden en stopte hier ongeveer 200.000 jaar geleden. Onderweg nam hij allerlei keien mee, die nu nog te vinden zijn.

Stenen spreekuur

Heb jij op vakantie of in de tuin een mooie steen gevonden en ben je benieuwd hoe de binnenkant eruit zien? Neem de steen mee naar De Gesteentetuin, met een speciale zaag word de steen doormidden gezaagd. Wie weet zit er achter jouw steen een heel bijzonder verhaal.

Demonstratie 'De Schokkerbij'

Op het voormalig eiland Schokland is Rob Triest imker, hij maakt Schokker honing die verkocht wordt bij het bezoekerscentrum. Ook is hij korfvlechter Tijdens deze dag laat hij meer zien over dit bijzondere oude ambacht. De tijdloosheid van het ambacht vind je terug in de tijdloosheid van het voormalige eiland in de Zuiderzee. Kom, kijk en luister naar zijn bijzondere verhalen.

Zaterdag 8 september van 14:00 tot 16:30 uur:

Het verhaal van Schokland

Locatie: Bezoekerscentrum

De Gesteentetuin, Keileemweg 1, 8319 AC Schokland.

Pannenkoekwandeling voor 't hele gezin.

Begunstigers betalen □ 4,-.

Niet-begunstigers € 7,50

Kinderen □ 4,-.

Prijs is inclusief pannenkoeken.

Over de activiteit

Vroeger aten de mensen die op Schokland woonden elke week pannenkoeken! De mannen van het eiland waren soms een hele week weg met hun Schokker (een historisch schip). Op zaterdag kwamen ze weer thuis. Na een lange week werken werden ze thuis verwend met... pannenkoeken! Van vis hadden ze misschien wel even genoeg. De gids vertelt u ook alles over de geschiedenis van het eiland. Hoe is Schokland, 'eiland op het droge', ontstaan? Vanaf de middeleeuwen tot de aanleg van de Noordoostpolder in 1942 was het namelijk een eiland in de Zuiderzee. Nu is het een monument dat door UNESCO tot werelderfgoed is verklaard vanwege de rijke historie. Van het verleden is veel op en rond het eiland zichtbaar.

Als we klaar zijn met de wandeling, dan kunt u aanschuiven om zelf een paar heerlijke pannenkoeken te eten!

Bijzonderheden

- De wandeling is ongeveer 4,5 km.
- Goede wandelschoenen worden aanbevolen.
- Niet geschikt voor mindervaliden, jonge kinderen en kinderwagens.

*Nachtfoto van het
Museumkerkje van
Schokland.*

Bron: www.maand-vandegeschiedenis.nl

Zaterdag 22 september van 19:00 tot 21:00 uur:

Wandeling over Schokland in het licht van volle maan

Wandeling voor het hele gezin.

Locatie: Bezoekerscentrum

De Gesteentetuin, Keileemweg 1, 8319 AC Schokland.

Begunstigers en kinderen t/m 12 jaar betalen □ 2,50. Niet-begunstigers □ 5,-

Over de activiteit

In het mystieke schijnsel van de volle maan neemt een gids u mee naar de Noordpunt van Schokland, het voormalige eiland in de Zuiderzee. De wandeling voert deels door het Schokkerbos en over het voormalige eiland Schokland. Hoor de wind door de bladeren ruisen en luister naar de

vogels en andere dieren. Het maanlicht zorgt voor een sfeervol effect.

Bij de oude haven op de Noordpunt genieten we in dit bijzondere gebied van een drankje. Na de wandeling kunt u opwarmen bij de open haard in het bezoekerscentrum.

Bijzonderheden

- De wandeling is ongeveer 4,5 km.
- Stevige schoenen zijn aan te bevelen. De excursie is inclusief koffie/thee.
- Niet geschikt voor mindervaliden, jonge kinderen en kinderwagens.

Zaterdag 29 en zondag 30 september van 10:00 tot 14:00 uur:

Gespikkelde bedevaart

Wandelexcursie speciaal voor volwassenen.

Startlocatie: Bezoekerscentrum De Gesteentetuin, Keileemweg 1, Schokland.

Voor □ 5,- per persoon.

Over de activiteit

Voor de tweede keer wordt de gespikkelde bedevaart op Schokland georganiseerd. Op Schokland werd een huwelijk tussen een rooms-katholiek en een protestant een gespikkeld huwelijk genoemd, de liefde was sterker dan de kerkelijke scheiding. Deze bedevaart gaat langs plaatsen die voor beide geloofsrichtingen belangrijk zijn. Tussen 10:00 uur en 14:00 uur begint de bedevaart bij het

bezoekerscentrum De Gesteentetuin. Tot 17:00 uur is er de tijd de bedevaart af te sluiten in het bezoekerscentrum van De Gesteentetuin. De bedevaart heeft een lengte van ongeveer 11 km. De bedoeling is de tocht wandelend, in stilte, zonder gesprekken en met uitgeschakelde mobiel te volbrengen. Bedevaartgangers nemen zelf een bloem, waxinelichtje en een kiezelsteen mee. De bedevaartgangers krijgen een route- en stempelkaart mee, waarop zij 3 stempels verzamelen en die tevens toegang geeft bij het kerkje op de Middelbuurt. De eerste stempel krijgt men bij vertrek, de tweede in het Kerkje op de Middelbuurt en de laatste stempel bij voltooiing van de bedevaart.

Vanuit het bezoekerscentrum wandelen we naar Oud-Emmeloord. Bij het namenmonument wordt de bloem bij een naam ingestoken. We blijven aan de buitenkant van het monument en lopen niet op de oude begraafplaats, die nog in gebruik is als uitstrooiveld voor Schokker nazaten. Daarna lopen we door naar het kerkje op de Middelbuurt. Hier plaatsen we het waxinelichtje. Vervolgens door naar de kerkruïne bij de zuidpunt. Bij het geplaatste kruis deponeren we onze kiezelsteen. Tussen de bomen wandelen we terug naar het bezoekerscentrum in de Gesteentetuin. De bedevaartgangers ontvangen hier een oorkonde en we beëindigen de bedevaart onder het genot van een kop koffie of thee met een Schokker mop, waarbij de ban op spreken opgeheven is.

Bijzonderheden

- De wandeling kan zelfstandig gelopen worden.
- Bij de start ontvang je een route- en stempelkaart

*Het namenmonument
op de voormalige
begraafplaats op
Oud Emmeloord.
Foto: VvS.*

Archeologiedag in de Gesteentetuin op Schokland. Foto: Flevo-landschap.

Zondag 14 oktober van 11:00 tot 17:00 uur:

Archeologiedag Schokland

Voor het hele gezin met

kinderactiviteiten. Rolstoeltoegankelijk

Locatie: Bezoekerscentrum

De Gesteentetuin, Keileemweg 1

Schokland.

Een knipkaart voor kinderen kost □ 5,-

en voor volwassenen € 7,50. Kaarten

zijn op locatie verkrijgbaar.

Over de activiteiten

Kom de archeologiedag beleven

op Werelderfgoed Schokland. Dit

voormalige eiland is een archeologisch

monument en zit vol met prachtige

bodemschatten. Op deze dag hebben

bezoekerscentrum de Gesteentetuin en

Museum Schokland een buitengewoon

mooi programma voor jong en oud.

In Museum Schokland

Wil jij eens met eigen ogen

bewonderen en beluisteren hoe een

archeoloog te werk gaat? Dat kan!

- Maritiem archeoloog **Yftinus van Popta** vertelt over het 18de-eeuws koopvaardijship dat momenteel wordt opgegraven bij Rutten en waar oude schatten boven water komen.
- Scheeparcheoloog **André van Holk** zet in zijn lezing de opgraving van het scheepswrak bij Rutten in een breder perspectief. In zijn presentatie aandacht voor de scheepsarcheologie in Flevoland, ook wel het scheepskerkhof van Nederland genoemd. Aan de hand van veel opgravingen schetst hij een beeld van de

geschiedenis en ontwikkelingen van zijn vakgebied.

Van 12 t/m 14 oktober is in Museum Schokland een presentatie te zien van de opgraving van het koopvaardij-ship bij Rutten.

Deze (kinder)lezingen zijn in het Museumkerkje en worden gedurende de dag meerdere keren aangeboden.

Ook zijn er doorlopend knutsel-kinderworkshops en er staat een informatiestand van de AWN (Archeologische Werkgroep Nederland, de landelijke vereniging voor amateurarcheologen) bij het Museum met een aantal archeologische vondsten. Zowel maritieme vondsten van de voormalige Zuiderzeebodem als vondsten uit de prehistorie, die net na de drooglegging van Noordoostpolder zijn gevonden.

In Bezoekerscentrum De Gesteentetuin

Beleef de steentijd. Zie hoe mensen duizenden jaren geleden leefden.

Met demonstraties manden en touw vlechten. Luister naar de uitleg, klei je eigen potje of hak zelf eens met een bijl van bot. Of leer je liever je eigen vuurtje maken?

Verder kun je hier schatgraven, de archeologie-scherven-puzzel doen of stenen laten zagen met een speciale zaagmachine. Zo kun je de geschiedenis van de steen achterhalen. Neem je eigen steen mee of koop er één in het bezoekerscentrum.

Volg het facebook-event van de archeologiedag of kijk voor meer informatie op www.archeologiedag-schokland.nl

*Nacht van de Nacht
op Werelderfgoed
Schokland op
zaterdag 27 oktober
2018.
Foto: Flevo-
landschap*

Zondag 14 oktober van 11:00 tot 17:00 uur:
Wandelexcursie Kavel P14
Startlocatie: Bezoekerscentrum De Gesteentetuin, Keileemweg 1, 8319 AC Schokland.
Ongeveer 8000 jaar geleden vestigden de eerste mensen zich rondom Schokland. Deze mensen waren echte jagers en aten onder andere vis, elanden en bevers. Ze bouwden hun hutten langs de oevers van de Vecht en de IJssel. De hele manier van leven van deze mensen werd Swifterbantcultuur genoemd. Overblijfselen van deze cultuur zijn nog massaal te vinden in de bodem van Schokland. Mede hierdoor heeft Schokland in 1995 de Unesco Werelderfgoed status gekregen. Na een interessante presentatie bij bezoekerscentrum de Gesteentetuin neemt de gids je mee voor een korte wandeling naar Kavel P14. In de bodem van deze kavel zijn de meest belangrijke sporen van de Swifterbantcultuur gevonden.

*Paddestoelendag
op Schokland op
zaterdag 20 en
27 oktober in de
Gesteentetuin op
Schokland.
Foto: Hans
Hollestelle.*

Bijzonderheden

De wandeling is ongeveer 3 km.

- Stevige schoenen worden aangeraden.
- Niet geschikt voor mindervaliden, jonge kinderen en kinderwagens.
- Begunstigers en kinderen t/m 12 jaar betalen □ 2,50. Niet-begunstigers □ 5,-.

Zaterdag 20 en 27 oktober van 13:00 tot 15:00 uur:

Op zoek naar paddenstoelen

Voor het hele gezin met kinderactiviteiten.

Startlocatie: Bezoekerscentrum De Gesteentetuin, Keileemweg 1, 8319 AC Schokland.

Deelname kost □ 5,- per persoon.

Begunstigers en kinderen mogen met korting deelnemen en betalen □ 2,50.

Over de activiteit

In de herfstvakantie kleurt het Schokkerbos is alle kleuren van de regenboog. Een beter moment om alles over paddenstoelen te weten te komen is er niet! Jij kent vast wel de rode paddenstoel met witte stippen. Maar wist je dat er nog véél meer soorten zijn. Ga, gewapend met een zoekkaart en spiegeltje naar buiten om verschillende paddenstoelen op te zoeken en van dichtbij te bekijken. Je moet wel goed kunnen speuren want meestal zitten ze verstopt onder een blad, vastgekleefd aan een boomstam of geheimzinnig verscholen onder een struik. Vaak loop je er zo maar langs. Maar als je goed kijkt, zie je dat ze in allerlei vormen en kleuren voorkomen. Paddenstoelen hebben soms de raarste namen. Wel eens gehoord van het elfenbankje, eekhoortjesbrood of grote stinkzwam? Na een beker ranja en wat lekkers ga je, gewapend met zoekkaart en spiegeltje, naar buiten om de paddenstoelen in het echt te bekijken. Stel al je vragen aan de gids, het kan nu!

Bijzonderheden

- Deze excursie is voornamelijk bedoeld voor kinderen in de basisschoolleeftijd. Uiteraard mogen de ouders ook mee.
- De wandeling is ongeveer 2,5 km.
- Vergeet deze middag niet je laarzen aan te trekken.
- Niet geschikt voor mindervaliden en kinderwagens.

Zaterdag 27 oktober van 17:00 tot 22:00 uur:

Nacht van de Nacht op Werelderfgoed Schokland

Wandelexcursie voor het hele gezin.
Startlocatie: Bezoekerscentrum de Gesteentetuin, Keileemweg 1, Schokland.

Over de activiteit

Ervaar de duisternis op Schokland en luister naar de prachtige verhalen over de tijd dat Schokland nog een eiland was in de Zuiderzee. Laat het donker donker en ontdek hoe mooi de nacht is tijdens de Nacht van de Nacht. De Nacht van de Nacht is een jaarlijks evenement georganiseerd door de Natuur- en Milieufederaties. Tijdens de Nacht van de Nacht worden

er door het hele land honderden evenementen georganiseerd in het donker en doven honderden bedrijven en gemeenten de lichten van gebouwen en reclameverlichting.

Kijk voor de laatste informatie over het programma van de Nacht van de Nacht op www.flevo-landschap.nl

Zaterdag 10 november van 13:00 tot 15:00 uur:

Het verhaal van Schokland - Excursie

Wandelexcursie speciaal voor volwassenen.

Startlocatie: Bezoekerscentrum De Gesteentetuin op Schokland, Keileemweg 1, 8319 AC Schokland
Begunstigers mogen met korting deelnemen en betalen □ 2,50.
Niet-begunstigers betalen □ 5,-.

Over de activiteit

Tijdens deze wandeling komt u alles te weten over Werelderfgoed Schokland, een bijzonder gebied in de Noordoostpolder. Van eiland in de Zuiderzee tot een archeologisch monument vol bodemschatten. Een boeiende wandeling, onder begeleiding van een ervaren gids, over het voormalig eiland Schokland. Deze wandeling vertrekt vanuit bezoekerscentrum De Gesteentetuin naar De Noordpunt. U bezoekt de oude haven en het Schokkerbos. De excursie *Het Verhaal van Schokland* wordt mede gegeven in het kader van 100 jaar Zuiderzeewet.

*De Nacht van de Nacht op Schokland op zaterdagavond 27 oktober 2018.
Foto: Flevo-landschap.*

Leucanthemum
vulgare, de gewone
Margriet. Foto:
Flevo-landschap.

Bijzonderheden

- De wandeling is ongeveer 4,5 km.
- Goede wandelschoenen wordt aanbevolen.
- Niet geschikt voor mindervaliden, jonge kinderen en kinderwagens.

Woensdag 26 december van 14:00 tot 16:00 uur:

Kerstwandeling op Tweede Kerstdag op Schokland

Wandelexcursie voor het hele gezin.
Startlocatie: Bezoekerscentrum De Gesteentetuin in het Schokkerbos.
Keileemweg 1, 8319 AC Schokland.
Deelname kost □ 5,- per persoon.
Begunstigers en kinderen mogen met korting deelnemen en betalen □ 2,50.

Over de activiteit

Ga, voordat u begint aan het kerstdiner, nog even heerlijk naar buiten voor een boeiende en gezonde wandeling. Maak samen met een gids een wandeling over het eiland Schokland. De gids laat u de mooiste plekjes van het voormalige eiland in de Zuiderzee zien en vertelt u alles over de cultuur en het leven hoe het 150 jaar geleden was. Na de wandeling kunnen we nog even nazitten in het bezoekerscentrum De Gesteentetuin met warme chocolademelk en wat lekkers in kerst sfeer.

Bijzonderheden

- 4,5 kilometer toegevoegd!
- Het is een stevige wandeling, de adviesleeftijd voor meedoen is 10 jaar.
- Wandelschoenen worden aanbevolen.
- Niet geschikt voor mindervaliden, jonge kinderen en kinderwagens.
- Inclusief warme chocolademelk en een kerstversnapering.

Zaterdag 29 december van 19:00 tot 21:00 uur:

Eindejaarswandeling op Schokland

Wandelexcursie voor het hele gezin.
Startlocatie: Bezoekerscentrum De Gesteentetuin, Keileemweg 1, 8319 AC Schokland.
Begunstigers en kinderen t/m 12 jaar betalen □ 4,-.
Niet-begunstigers € 7,50.
Prijs is inclusief warme chocolademelk/glühwein en oliebollen.

Over de activiteit

Sluit het jaar af met een wandeling en ervaar de magische sfeer van Schokland in het donker. Heb jij wel eens in het donker in het bos gelopen? Gelukkig weet de gids de weg! Er zal meer verteld worden over de natuur in de winter en luisteren we naar de geluiden die we horen. Het is een rustige niet al te lange wandeling ook geschikt voor de wat kleinere kinderen. Na afloop kun je je opwarmen bij het haardvuur en genieten van warme chocolademelk of glühwein en oliebollen. Een fijne winterse wandeling voor het hele gezin!

Bijzonderheden

- De wandeling is ongeveer 3 km.
- Trek stevige schoenen aan en warme kleding, niet geschikt voor kinderwagens.

###

Bestaansgrond Schokland

Floor Koedam

Waar eeuw na eeuw het zoute water van
de Zuiderzee zich opdrong aan jouw broze flanken
en zich tegoed deed, vrat en knaagde wat hij vond

daar knabbelden, hooguit een tiental jaren
de golven van het allengs zoeter wordend IJsselmeer
nog even aan de gekwetste resten van jouw grond

Als een voldragen vrucht wierp men je op het droge
eiland af: een flauwe landrug boven 't maaiveld bleef
maar je werd erfgoed – iets van toen voor nu en later

De ironie: om jouw verzinken verder te voorkomen
moet men jouw ommelanden aanhoudend vernatten –
een eiland, weet je, kan niet zonder rondom water

*De vernatting aan
de oostzijde van
Schokland.*

Foto: Wikipedia.nl

© floor koedam, april 2018

HOOFDARTIKELEN

80 jaar Genootschap Flevo

Lely achterna in een actuele context

André Geurts

Dr. André Geurts is historicus en als conservator verbonden aan het Erfgoedpark Batavialand te Lelystad. Sinds 2008 is hij secretaris van Genootschap Flevo en in die hoedanigheid heeft hij deze bijdrage geschreven.

Ronde verjaardagen worden niet alleen graag aangegrepen om geliefde of verdienstelijke personen in het zonnetje te zetten, maar ook om memorabele feiten in de schijnwerpers te plaatsen. Het bestuur van Genootschap Flevo laat daarom dit jaar het gegeven dat de oudste vereniging van de provincie Flevoland acht decennia geleden werd opgericht niet ongemerkt voorbijgaan. De genootschapsherenking sluit aan bij het eeuwfeest van de Zuiderzeewet van 14 juni 1918. Bij beide verjaardagen staat het levenswerk van ir. Cornelis Lely, het Zuiderzeeproject, centraal. Hoe interessant de realisering van deze indrukwekkende onderneming ook mag zijn, in 2018 zijn het toch vooral de toekomstperspectieven van de Afsluitdijk, de 165.000 hectare nieuw land, het IJsselmeer en Markermeer die de aandacht opeisen.

Festiviteiten

In het IJsselmeergebied, maar ook daarbuiten, is 14 juni 2018 niet in stilte voorbijgegaan. Het feit dat honderd jaar geleden in het Staatsblad de Zuiderzeewet, die de afsluiting en gedeeltelijke inpoldering van een zeearm van de

Noordzee mogelijk maakte, werd gepubliceerd, was daarvan de oorzaak. Die wetsherenking leidde niet alleen in Lelystad en in een aantal andere Flevolandse plaatsen, maar ook in de regionale en landelijke pers tot extra aandacht voor de Afsluitdijk en de IJsselmeerpolders.

In bijeenkomsten, excursies, museale presentaties, websites, krantenartikelen en beeldreportages werd duidelijk gemaakt dat de Zuiderzeewet en het plan van ir. Cornelis Lely dat eraan ten grondslag ligt van grote betekenis zijn geweest voor de ruimtelijke ontwikkeling en het waterbeheer van Nederland.

Dat het eeuwfeest de agenda's van bestuurders, politici, verslaggevers en tal van geïnteresseerden in de ontwikkeling van het IJsselmeergebied heeft weten te bereiken, moet worden toegeschreven aan de inzet van het provinciaal bestuur van Flevoland. Dat was reeds twee jaar geleden begonnen de geesten rijp te maken voor passend 'feestgedruis' in 2018. Onder de overkoepelende leus 'Van Zuiderzee naar Meer' werden in Flevoland en de aanpalende provincies tal van activiteiten bijeengesprokkeld en in een digitale kalender geplaatst. Doel van dit alles was niet alleen om de geschiedenis van het Zuiderzeeproject in de schijnwerpers te plaatsen, maar ook en vooral om de verworvenheden van deze onderneming en de toekomstige uitdagingen waarvoor het IJsselmeergebied zich gesteld ziet, aandacht te geven.

De doelstelling van de viering van '100 jaar Zuiderzeewet' sluit naadloos aan bij datgene wat de oudste vereniging van Flevoland, het in 1938 opgerichte Genootschap Flevo, nastreeft. 80 jaar geleden trad het genootschap 'in het spoor van Lely' en sindsdien hebben de leden de destijds ingeslagen weg nimmer verlaten. Hoewel de verenigingsverjaardag op 15 juni valt, werd de herdenking daarvan dit jaar 'opgeofferd' aan de activiteiten die het provinciebestuur daags te voren organiseerde. Vijf jaar geleden, toen het genootschap zijn 75-jarig bestaan vierde, was dat wel anders. Toen werd aan de vooravond van 15

juni uitbundig feest gevierd met een tweeledige bijeenkomst voor leden en genodigden, de presentatie van een jubileumboek en een nieuw logo, de opening van een tentoonstelling en een geanimeerd ledendiner.

Dit jaar heeft het bestuur ervoor gekozen de verjaardagsviering een half jaar op te schuiven, naar 14 november, maar in het voorjaar wel twee interessante symposia te organiseren, respectievelijk over de havenproblematiek in Flevoland en de voorbereiding van de Floriade Almere 2022. Ook wordt op de website van

Jubileumboek van Genootschap Flevo, uitgegeven in 2013, voorzien van een foto waarop deelnemers aan een excursie naar de Kop van Overijssel op 6 september 1941 ook een reeds drooggevalle deel van de Noordoostpolder bezoeken.

In 1938 kregen
kandidaat-leden van
Genootschap Flevo
al vóór zij kenbaar
hadden gemaakt
financiële steun te
verlenen een diploma
toegestuurd.

het genootschap een twaalfdelige artikelenreeks over de totstandkoming en de gevolgen van de Zuiderzeewet gepubliceerd, die eind 2018 gebundeld in druk zal verschijnen.

In november wordt '80 jaar Genootschap Flevo' trouwens expliciet gekoppeld aan '100 jaar Zuiderzeewet'. Men zou die verbinding gemakkelijk kunnen toeschrijven aan het feit dat twee bestuursleden van het genootschap, oud-gedeputeerde Andries Greiner en de Urker burgemeester Pieter van Maaren, ook ambassadeurs zijn van de eeuwfeestviering. Belangrijker is echter het feit dat Genootschap Flevo door discussiebijeenkomsten, excursies, documentatie, informatieverstrekking en onderzoeksondersteuning al decennia lang aandacht schenkt aan actuele onderwerpen in de IJsselmeerregio. De vereniging wil bijdragen leveren aan kennisdeling, kritische beschouwing en visieontwikkeling met betrekking tot thema's die voor de ontwikkeling van de IJsselmeerpolders en het aanpalende 'oude land' van

bijzonder belang zijn. De komende verjaardags- annex eeuwfeestviering zal – weliswaar ditmaal fraai muzikaal omlijst – niet wezenlijk afwijken van de uitgangspunten die het genootschapsbestuur tot nu toe hanteert bij het inhoud geven aan zijn activiteiten.

Verjaren met wisselend enthousiasme

De levenskracht die Genootschap Flevo het afgelopen decennium uitstraalt en die zich manifesteert in een groeiend ledental en enkele spraakmakende congressen was ver te zoeken bij de eerste twee jubilea van de vereniging. In zowel 1948 als 1958 was van een feestelijke herdenking van respectievelijk het 10- en 20-jarig bestaan geen sprake. Na de Tweede Wereldoorlog herstelde Genootschap Flevo zich moeizaam van de terugval in het aantal leden gedurende de bezettingsjaren. Ook toonden bestuursleden zich weinig actief en waren er nauwelijks middelen om de hoofdtaak, het financieel ondersteunen van het

onderzoekswerk van de Stichting voor het Bevolkingsonderzoek in de drooggelegde Zuiderzeepolders, waar te maken. Deze in 1936 opgerichte stichting zette zich in voor wetenschappelijk onderzoek op verschillende terreinen, maar kwam in de jaren vijftig van de vorige eeuw steeds losser te staan van de club die was opgericht om begunstigers voor dat onderzoek te werven. Een kortstondige opleving van het genootschap in de eerste helft van de jaren vijftig kon niet voorkomen dat bij het 20-jarig bestaan ernstig werd getwijfeld aan het bestaansrecht van de vereniging. Genootschap Flevo maakte destijds een nogal ingeslapen indruk. Hoe anders was de situatie toen het genootschap er in 1968 drie decennia op had zitten. Het bestuur zette zich in genoemd jaar met verve in voor de herdenking van 50 jaar Zuiderzeewet. Op 14 juni vond er in Utrecht een congres plaats met een mooie reeks co-organisatoren: het Koninklijk Instituut van Ingenieurs, het Koninklijk Genootschap voor Landbouwwetenschap, het Nederlands Instituut van Landbouwkundig Ingenieurs, het Nederlands Instituut voor Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting, de Nederlandse Vereniging voor Landaanwinning en de Stichting voor het Bevolkingsonderzoek in de drooggelegde Zuiderzeepolders. Maar liefst vijfhonderd deelnemers woonden de conferentie bij, doch de pers liet het afweten. Vermoedelijk vonden veel journalisten destijds de Deltawerken belangrijker dan de Zuiderzeewerken. De watersnoodramp van 1953, die tot beschermingsmaatregelen in met name Zuidwest-Nederland noopte, stond duidelijker op hun netvlies dan de overstromingen van 1916, die tot het indienen van het wetsontwerp om de Zuiderzee af te dammen

en deels in te polderen hadden geleid. De conferentiedeelnemers concentreerden zich echter ten volle op het Zuiderzeeproject en vergaven Genootschap Flevo zelfs het late verschijnen van het congresverslag. Dit rolde pas in april 1969 van de persen, maar was toch in korte tijd uitverkocht.

De herdenking van 50 jaar Zuiderzeewet viel in een periode waarin Genootschap Flevo zich losmaakte van de Stichting voor het Bevolkingsonderzoek. Een statutenwijziging in 1967 gaf als nieuwe doelstelling aan: "het bevorderen van een in het algemeen belang zo doelmatige droogmaking der voormalige Zuiderzee". Het zelfstandig optreden van het genootschap begon echter al vóór die statutenwijziging, namelijk in juni 1966 met een congres over Lelystad. Daarna volgden onder andere een studie over de provinciale indeling van de IJsselmeerpolders, welke in 1969 aan onder andere de Tweede Kamer werd aangeboden,

*Verslag van de
bijeenkomst ter
herdenking van 50
jaar Zuiderzeewet,
uitgegeven in 1969.*

vijftig jaar droogmaking zuiderzee

en initiatieven voor congressen over de Markerwaard en de nieuwe stad Almere. Wat betreft deze conferenties, die plaatsvonden in 1973 en 1974, moet worden opgemerkt, dat anderen met de eer van het succesvolle verloop ervan gingen strijken omdat het genootschap weinig financiële middelen had en niet over een eigen secretariaat en medewerkers beschikte. In het midden van de jaren zeventig sukkelde Genootschap Flevo wederom in slaap. De in 1967 geformuleerde doelstelling leek, op de Markerwaard na, binnen een decennium al verwezenlijkt te zijn. Secretaris drs. Egbert ter Haar poogde nog leven in de brouwerij te brengen door de oprichting van een wetenschappelijke werkgroep en de uitgave van het tijdschrift *Zuiderzeeland*, maar dat waren geen beklijvende acties. Veel genootschapsleden bleven trouwens hoop koesteren dat de Markerwaard er ondanks veel tegenwind zou komen, maar waren niet bereid de barricaden op te gaan. Het genootschap maakte

daarom in de jaren tachtig geen propaganda meer voor de aanleg van de Markerwaard.

Ter Haar wist het bestuur over te halen het genootschap te transformeren in een platform dat belangstelling moest wekken voor aard en betekenis van het IJsselmeergebied. Ook het bevorderen van de band tussen het nieuwe en het aangrenzende oude land werd als doelstelling geformuleerd. Met verschillende symposia werd de nieuwe koers inhoud gegeven, maar toen de zestigste verjaardag van het Genootschap Flevo naderde, legde de secretaris de bestuursleden toch de vraag voor waar het genootschap zich de komende decennia op zou moeten richten. Omdat het bestuur niet met een duidelijk antwoord kwam, kan gevoeglijk worden gezegd dat die verjaardag niet echt een feest is geworden.

Een slepend proces van actualisering van de statuten, met name wat betreft de regelingen rond het bestuurslidmaatschap, en het overlijden van Ter Haar in 2007, maakten 2008 niet tot een jaar waarin 70 jaar Genootschap Flevo met het nodige elan herdacht zou kunnen worden. In het bestuur zijn er aan een jubileumviering dan ook geen woorden vuil gemaakt. Het zoeken naar samenwerking met het Nieuw Land Erfgoedcentrum te Lelystad en het voornemen om eind januari 2009 een bijeenkomst naar aanleiding van het rapport van de Commissie Veerman te organiseren, gaven wel aan dat er naar nieuwe wegen werd gezocht om de betrokkenheid bij de nalatenschap van Cornelis Lely weer leven in te blazen.

Nieuwe energie

2009 werd een verenigingsjaar waarin Genootschap Flevo een soort doorstart maakte. Niet alleen werd de statutenwijziging en een gedeeltelijke

*Drs. Egbert ter Haar
(foto Henk Hutten).*

Presentatie van inrichtingsvoorstellen voor het Markermeer door SAMM in Nieuw Land Erfgoedcentrum te Lelystad, 7 maart 2009.

bestuursvernieuwing doorgevoerd, ook werden er twee symposia en twee excursies georganiseerd. Het eerste evenement, dat samen met het erfgoedcentrum gestalte kreeg, betrof de eerder genoemde bijeenkomst naar aanleiding van het rapport *Samen werken met water*, dat in september 2008 door de Tweede Deltacommissie o.l.v. prof. dr. Cees Veerman was uitgebracht. De problematiek die in dit symposium werd aangekaart keerde ook nog terug in twee genootschapsbijeenkomsten in 2012, waarin het Deltaprogramma IJsselmeergebied en de toekomst van de Afsluitdijk centraal stonden. In 2016 werden de handen ineen geslagen met Nieuw Land Erfgoedcentrum, Waterschap Zuiderzeeland en de Vereniging voor Waterstaatsgeschiedenis bij het organiseren van een conferentie met als titel 'Watersnoodrampen van alle tijden. Pompen of verzuipen'. Deltacommissaris Wim Kuiken sprak toen het openingswoord. De tweede conferentie van 2009, die in oktober plaatsvond, verkende de ruimtelijke perspectieven die Flevoland bood voor landbouw, woningbouw en infrastructuur. De excursies in genoemd jaar richtten zich op de in aanbouw zijnde Hanzelijn en op

de gemeente Zeewolde, die haar 25-jarig bestaan vierde. Gemeentelijke jubilea zouden ook in meer recente verenigingsjaren aanleiding vormen voor interessante excursies naar Dronten, Noordoostpolder en Lelystad. 2009 was ook het jaar waarin Genootschap Flevo met het informele samenwerkingsverband Samenwerking MarkerMeer (SAMM) op de voorgrond trad. Met het oog op de plannen van de provincie Flevoland om een integrale visie op het Markermeer te ontwerpen, poogden de Stichting Verantwoord Beheer IJsselmeer, de Kamer van Koophandel Flevoland, de vereniging Vrienden van de Markerwaard en Genootschap Flevo gezamenlijk studiebijeenkomsten te beleggen. Echt voortvarend werd dat initiatief evenwel niet uitgevoerd. Succesvoller was het bijeenbrengen van door uiteenlopende partijen gemaakte inrichtingsvoorstellen voor het Markermeer, die in het voorjaar van 2009 bij Nieuw Land in Lelystad werden gepresenteerd. De expositie kreeg reprises in Monnickendam en Enkhuizen. SAMM greep de presentatie aan om te pleiten voor de aanleg van een groot moeras in het Markermeer (ten einde de ecologische kwaliteit van dit grote water te verbeteren) en voor een

*Andries Greiner
als dagvoorzitter
van het symposium
'Uitdagingen van en
voor het Flevolandse
beroepsonderwijs',
1 oktober 2015 (foto
Monavid, Almere).*

ruimtelijke reservering ten behoeve van een IJmeerverbinding tussen Almere en Amsterdam. Nadat de grote roerganger van SAMM, prof. Dirk Frieling, in april 2011 was overleden, concludeerde het genootschapsbestuur dat participatie in SAMM weinig zinvol meer was.

Het terugtreden uit de SAMM betekende geenszins dat Genootschap Flevo geen interesse meer aan de dag legde voor het Markermeer. Het verenigingsjaar 2013, waarin het 75-jarig bestaan werd gevierd, opende eind februari in het Almeerse stadhuis met het druk bezochte symposium 'Dynamiek rond en in het Markermeer-IJmeer', waarvoor men zich verzekerd wist van de medewerking van verschillende prominente sprekers. In juni 2017 werd een excursie georganiseerd naar de Marker Wadden, een project waarvoor de leden grote belangstelling aan de dag legden. De nieuwe energie waarmee Genootschap Flevo zijn platformfunctie inhoud gaf, was ook al tot uiting gekomen in de organisatie van twee conferenties ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de provincie Flevoland in 2011. In de ene

stond het pionieren in Flevoland op uiteenlopende terreinen centraal, in de andere de identiteit van de twaalfde provincie. Het laatste symposium werd geleid door een nieuwe voorzitter, oud-gedeputeerde Andries Greiner, die voor het genootschap een leidende rol zag weggelegd in het maatschappelijk middenveld van Flevoland. Hij ontpopte zich als een gedreven ledenwerver en als een activiteitenorganisator die een beroep op zijn uitgebreide netwerk niet schuwde. Dankzij hem werden de onderwerpen die Genootschap Flevo in zijn activiteiten aansneed gevarieerder dan voorheen. Aan het bespreken van de bestemmingen van land en water in het IJsselmeergebied werden themabijeenkomsten over jongerencultuur, beroepsonderwijs en arbeidsmarktproblematiek toegevoegd. Andere bestuursleden grepen de verruiming van onderwerpen aan om symposia en excursies te organiseren waarin kunst in de openbare ruimte, cultuurhistorisch erfgoed en natuurontwikkeling centraal stonden.

Beleidslijnen

Aan de activiteiten die Genootschap Flevo in afgelopen vijf jaren heeft ontplooid, liggen enkele belangrijke beleidslijnen ten grondslag. Inhoudelijk is ervoor gekozen om bepaalde thema's met regelmaat te laten terugkeren, zoals de omgang met de Flevolandse bodem en de voorbereiding van de Almeerse Floriade. Zo wordt aan leden en andere belangstellenden duidelijk gemaakt dat de focus op een bepaalde problematiek niet incidenteel van karakter is en dat er wezenlijke interesse bestaat om ontwikkelingen op de voet te volgen.

Belangrijk is ook om hier te melden dat veel waarde wordt gehecht aan het in woord en beeld vastleggen van activiteiten. Zo worden

bespiegelingen, onderzoeksresultaten en gedachtewisselingen bewaard voor zowel hen die aan deze evenementen hebben deelgenomen als voor belangstellenden die er door omstandigheden pas in tweede instantie kennis van kunnen nemen. Door publicaties wil Genootschap Flevo het publieksbereik van zijn activiteiten vergroten en het belang ervan onder de aandacht van bestuurders, politici en betrokken burgers brengen. Vooral uit kostenoverwegingen is men overgegaan van verslaglegging op papier naar digitale publicaties. De website www.genootschapflevo.nl, die vanaf het voorjaar van 2011 bereikbaar is, is daardoor een onmisbaar communicatiemiddel geworden. Het nieuwe elan waarmee Genootschap Flevo sinds enige jaren activiteiten ontwikkelt, gaat gepaard met naar het zoeken naar samenwerkingspartners waarvan verwacht mag worden dat zij interesse hebben voor de door het bestuur voorgestelde thema's. Door inhoudelijke, financiële en materiële steun bij derden te zoeken, wordt gehoopt de belangstelling voor de vereniging in het algemeen en voor de genootschapsactiviteiten in het bijzonder te stimuleren. Tegelijkertijd is de verbreding van de organisatorische slagkracht het doel van deze samenwerking. Tot nu toe is het steeds gelukt om voor de inhoudelijke bijeenkomsten een of meer partners te vinden. Sinds een tiental jaren is er een relatief uitgebreide samenwerking met Nieuw Land Erfgoedcentrum en diens rechtsofvolger Erfgoedpark Batavialand. Gedeelde inhoudelijke belangstelling paart zich daarbij aan de beschikbaarheid van goede vergaderfaciliteiten in Lelystad. Dat de Stichting voor het Bevolkingsonderzoek in de

drooggelegde Zuiderzeepolders, de onderzoekslub waarvoor het genootschap in zijn jonge jaren geld bijeenbracht, nog voortleeft binnen Batavialand is een speling van het lot die evenwel de betrokkenheid bij elkaars activiteiten nog extra schraagt. Sinds een viertal jaren onderzoekt Genootschap Flevo de samenwerkingsmogelijkheden met de vereniging *Vrienden van Schokland*. Tot meer dan wat genootschapsberichten in het tijdschrift *Rondom Schokland* en een gezamenlijke excursie naar Urk op 10 september 2014 heeft deze zoektocht helaas nog niet geleid.

De studie van Willem van der Ham over Cornelis Lely, uitgegeven in 2007.

14 november 2018

Medio november van dit jubeljaar krijgt Genootschap Flevo de kans om opnieuw duidelijk te maken op welke wijze zijn leden in het spoor van ir. Cornelis Lely de ontwikkelingen in het IJsselmeergebied volgen. De historie van de eigen vereniging

GENOOTSCHAP FLEVO

*Het door graficus/
cartograaf
Jan Schilder
ontworpen logo dat
Genootschap Flevo
sinds medio 2013
gebruikt.*

zal daarbij worden verbonden met de cultuurgeschiedenis, de actuele situatie en de toekomst van het natte hart van Nederland. Tot hen die de deelnemers aan de jubileumbijeenkomst gaan toespreken behoren Lely-biograaf dr. Willem van der Ham, cultuurhistoricus prof. dr. Herman Pleij en genootschapsvoorzitter Andries Greiner. Het programma vermeldt ook de vertoning van de Lely-suite, een muzikale documentaire die een ode wil zijn aan de visionair Cornelis Lely, de ingenieur die het aanzien van Nederland ingrijpend heeft veranderd.

Word lid!

Wie interesse heeft in het lidmaatschap van Genootschap Flevo kan zich melden bij ledenadministrateur Jan Helder:
ledengfl@helder.dk

Wie nadere informatie over de jubileumbijeenkomst wenst kan die vanaf medio oktober 2018 vinden op www.genootschapflevo.nl

Voor algemene vragen over Genootschap Flevo kan men terecht bij secretaris André Geurts:
a.geurts78@chello.nl

Deze selectieve opsomming van hetgeen het verjaardagsfeest de deelnemers gaat bieden, maakt duidelijk dat Genootschap Flevo anno 2018 alle vroegere twijfel over zijn bestaansrecht achter zich heeft gelaten. Die zelfbewuste houding was vijf jaar geleden, bij de viering van het 75-jarig bestaan, ook al gebleken en heeft nog niets aan kracht ingeboet.

Verantwoording

Voor deze bijdrage is gebruik gemaakt van:

- R. van Diepen, *In het spoor van Lely. 75 jaar Genootschap Flevo*. Publicaties van Nieuw Land 82 (Lelystad 2013).
- R.C. van Diepen en W.H.J. van der Most, *Inventaris van het Archief van Genootschap Flevo 1938-2007*. Nieuw Land Erfgoedcentrum (Lelystad 2013).
- J.W. Boekhoeven e.a., *WaterWerken. De Tweede Deltacommissie*. Cultuur Historisch Jaarboek voor Flevoland [19] (Lelystad 2009).
- R. van Diepen e.a., *Pompen of verzuipen*. Cultuur Historisch Jaarboek voor Flevoland [26] (Lelystad 2016).
- <http://www.genootschapflevo.nl>, met name de rubrieken 'Publicaties' en 'Documentatie'.
- <http://www.100jaarzuiderzeewet.com>
- <http://deltacommissie.com>

De meeste illustraties zijn afkomstig uit de collecties van Batavialand te Lelystad. De logo's van '100 jaar Zuiderzeewet' en Genootschap Flevo, alsmede de foto van Andries Greiner zijn ontleend aan het beeldmateriaal dat in het secretariaatsarchief van Genootschap Flevo wordt bewaard.

###

Kees Hana mist de molshopen op Schokland (1940)

Aaldert Pol

Heel heel lang geleden (1946) kreeg ik Kees Hana's boek: 'Van dier en plant, water en land'¹ cadeau. Het boek was een wegwijzer voor jonge mensen die belangstelling hadden voor de natuur. Ik was de koning te rijk want er viel veel te ontdekken in de eigen omgeving en uiteraard ver daarbuiten.

Hana (1910-1975) was in die tijd een bekende gids op natuurgebied.

Bovengenoemd boek beleefde vele herdrukken. Jac. P. Thijsse beschouwde hem als een van zijn belangrijkste navolgers.²

In deze bijdrage gaat het over een heel ander boek van Hana. Tijdens het opruimen van de boekenkast herontdekte ik zijn 'Van zee tot meer'³.

Onderdeel van het boek was een reis naar Schokland in 1940.

Een verbazingwekkende kop

Hana begint zijn hoofdstuk over Schokland en Urk met de verbazingwekkende kop: "Van eilanden die bergen worden" (pag.136). Dat is voor de lezer van nu een vreemde aankondiging. Meende Hana werkelijk dat Schokland zich na de inpoldering als berg zou profileren in het nieuwe vlakke polderland? Van Urk kon je die veronderstelling begrijpen omdat het een keilembult is, maar Schokland als 'berg' aankondigen is toch wel een beetje vreemd. Hana moet zich toch wel onvoldoende verdiept hebben in de geologische opbouw van het eiland. De ondergrond bestaat immers veelal uit veen en dat zou fors inklinken na de inpoldering.

Wie thans over de Schokkerringweg rijdt merkt nauwelijks dat hij op het voormalig eiland is aangekomen, en hij heeft in ieder geval niet het idee dat hij bezig is met een bergopwaartse rit. Er zijn trouwens meer schrijvers geweest die voorspellingen deden die later niet juist bleken te zijn. Pieter Terpstra meende dat Schokland geheel zou verdwijnen in de polderbodem. Ook die laatste voorspelling is niet bewaarheid.

Je moet dus wel uitkijken met het uit de losse pols doen van toekomstvoorspellingen. Al te vaak blijken de schrijvers broodetende profeten te zijn.

Toch geven we Hana als bioloog de ruimte in *Rondom Schokland*. Nieuwsgierig naar wat hij zou vertellen over de reis erheen en de flora en fauna in 1940. Hij is de laatste schrijver die een compleet verslag maakt voordat het eiland deel zou worden van de Noordoostpolder. Schokland was al verlaten door de ambtenaren in dienst

Aaldert Pol was jarenlang docent geschiedenis in Emmeloord. Thans is hij freelance publicist en historicus.

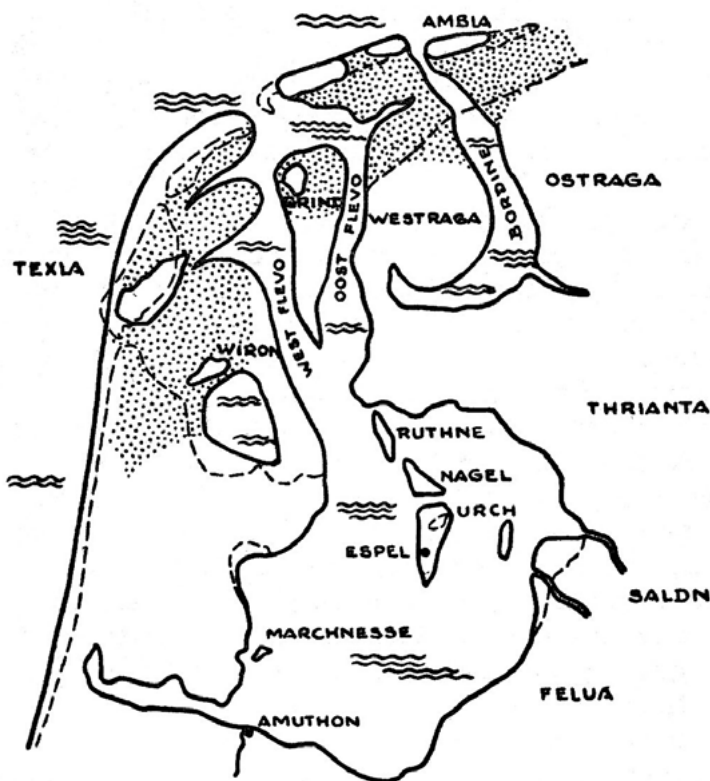
Kees Hana, www.heimansenthijssestichting.nl

1. Kees Hana, Van dier en plant, water en land. Derde druk, 1946. Van Holkema & Warendorf N.V., Amsterdam.

2. www.heimansenthijssestichting.nl

3. Kees Hana, Van Zee tot Meer. Zwerftochten rondom de Zuiderzee. Uitgave J.M. Meulenhoff, Amsterdam, 1940 (p.136-146).

*Kaartje Nederland
getekend door
Kees Hana.*

van rijkswaterstaat. Ik heb de spelling enigszins gemoderniseerd maar de stijl van schrijven gehandhaafd. Zijn illustraties zijn ook overgenomen, behalve die van de haven van Emmeloord (1925).

Van eilanden, die bergen worden

Wie de Zuiderzee in zijn vakantie-plannen betreft, zal onwillekeurig ook de wens over zich voelen komen, eens naar de noordelijke eilanden te trekken, naar Urk en Schokland. Laat hij dan voortmaken, want indien alles zijn normale gang mag gaan, zal het niet lang meer duren, dat deze kleine stukken grond, die daar verloren in het wijde water liggen, inderdaad nog eilanden zijn. Ge weet het, één dijk van de toekomstige Noordoostpolder is al klaar, men kan al te voet naar den Friese wal komen op Urk beginnende; er is in de barre winter van 1940 reeds

gestreden en geleden op dat lange rechte dijkvak door de mannen, die uitgingen op mondvoorraad en andere nodige zaken voor hun eiland, dat feitelijk die naam al niet meer voeren mag. En nu wordt alweer hard gewerkt aan de dijk naar het Oosten. Ge leest er misschien af en toe eens een paar regels van in uw krant, maar verder merkt ge niets van het ganse grote gebeuren, dat in onze ouwe trouwe binnenzee bezig is zich te voltooien. Doch weest op uw hoede, eer ge er goed en wel op bedacht zijt zal er een plaatje in de krant staan van een paar grote kranen, die enorme happen keileem in een klein gat met water storten. Dat zijn dan de laatste happen en op het moment, dat ge zoiets leest, zal die dijk wezenlijk dicht zijn. Het nieuwe land daarbinnen zit dan alleen nog maar een paar meter onder water, dat betekent tegenwoordig ook al niet eens zo veel meer. Zodra de gemalen klaar zijn, zullen ze beginnen dat water weg te werken en de snelheid, waarmee zulks geschiedt, zal gemeten worden in kubieke meters per minuut. Wat zeggen wil, dat het gehele bedrijf van dit leegmalen er slechts een van maanden zal wezen, en dan zal er verse, nog wat natte grond liggen tussen de aloude wateren van Lemster Hop en Val van Urk. En dan zoudt ge alleen nog maar naar de voormalige eilanden Urk en Schokland kunnen...

Zoudt ge het niet heel jammer vinden, later alleen die bergtoestand maar te kennen? Niet te kunnen spreken van het Urk der vissers en van het Schokland zoals uw schoolmeester u dat schilderde: een smalle strook grond, waarop al sinds jaren alleen nog maar een paar waterstaatsmensen wonen? Want ge moet toch begrijpen, of misschien ook alleen maar voelen, dat hetgeen u van Schokland verteld werd niets anders dan zeer oppervlakkig kon zijn. Zo stond het in

het aardrijkskundeboek uws meesters; en grond, die niets opbrengt, die alleen maar "woeste grond" is, kostelijke van een ieder verlaten woeste grond, ook daar pleegt zo'n methodisch en liefdeloos leerboek zich in den regel niet veel om te bekommeren. Ge kunt zo'n boek immers lezen en herlezen zonder het land, dat erin beschreven staat waarlijk te leren kennen, laat staan liefhebben. Want wat dat land vraagt is iets anders dan een analyse van zijn rijkdommen of zijn armoede, het vraagt belangstelling, uw belangstelling. En ook de bewijzen van die diepere belangstelling: uw bezoeken. Maak kennis met het onbekende en ge zult er volkomen vrij in zijn, het na die eerste ontmoeting "verder te laten komen" ofwel in uw hart te voelen, dat het nieuwe gebied u toch niet zoo ligt en ge het liever wat kalmpjes moet aanleggen. Maar begin volkomen onbevooroordeeld en ontdek het nieuwe met een open gemoed, want er is geen centimeter grond ter wereld die het aanzien niet waard is. Trek zo naar dat Schokland uit het leerboek, hoewel ge weet, er niet meer dan drie mensengezinnen te vinden, en dan nog een kleine vijftig schapen. Bedenk van tevoren alvast eens hoe ge wel op het eiland zult willen komen, want de reis erheen is niet altijd even eenvoudig

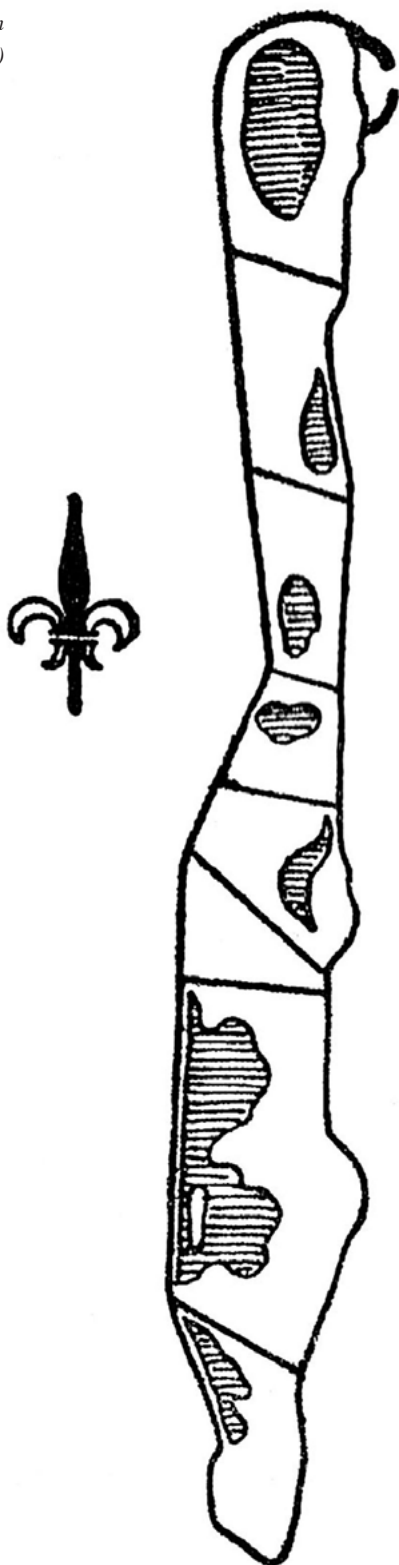
Er vaart van hier geen geregelde dienst naar de vasten wal met twee afvaarten per dag bijvoorbeeld, maak u geen illusies. Ja, uw vraag "hoe kom ik naar Schokland?" zal voor menige inlichtingenvrouw van de Nederlandse Spoorwegen lastiger zijn dan het uitstippelen van een toer naar een land waar geen land meer achter is, doch waar tenminste nog bussen lopen. In de zomerdag gaan er wel plezierboten van Kampen naar Urk, die op verzoek het streepje onbewoond land aandoen. Maar verder ... neen,

verder is er eigenlijk niet veel. En dus is er van alles! Gelegenheden te kust en te keur, de een nog ongeregelder dan de andere, maar allemaal even genoeglijk. Ge zult alleen uw eigen reisbureau moeten zijn want ge zijt een waar pionier, die naar verre en onbekende streken trekt. Maar ge zijt dan ook volslagen vrij in het kiezen van uw uitgangspunt. Want of ge nu in Amsterdam of in Enkhuizen, in De Lemmer, Kampen of Elburg aan de kaai staat, ge zult overal de kans hebben een beurtschipper te treffen, die toch uw kant op moet en die tegen schappelijke vergoeding u graag even op Schok afzet. Alleen: men vindt daar geen hotel, geen nederige herberg zelfs en wie dus voor zijn terugreis is aangewezen op de vervoergelegenheid van een toevallig de haven van dit lange eiland verlatend schip, zal zeer goed doen niet slechts een tent, doch ook nog mondkost voor enkele dagen mee te slepen. Het zou immers eens kunnen tegenvallen met de toevalligheden, waarop ge zijt aangewezen. Maar maak u over het geheel niet té veel zorgen, na degelijk

Omslag "Van dier en plant..."

Tekening van
Schokland (Hana)

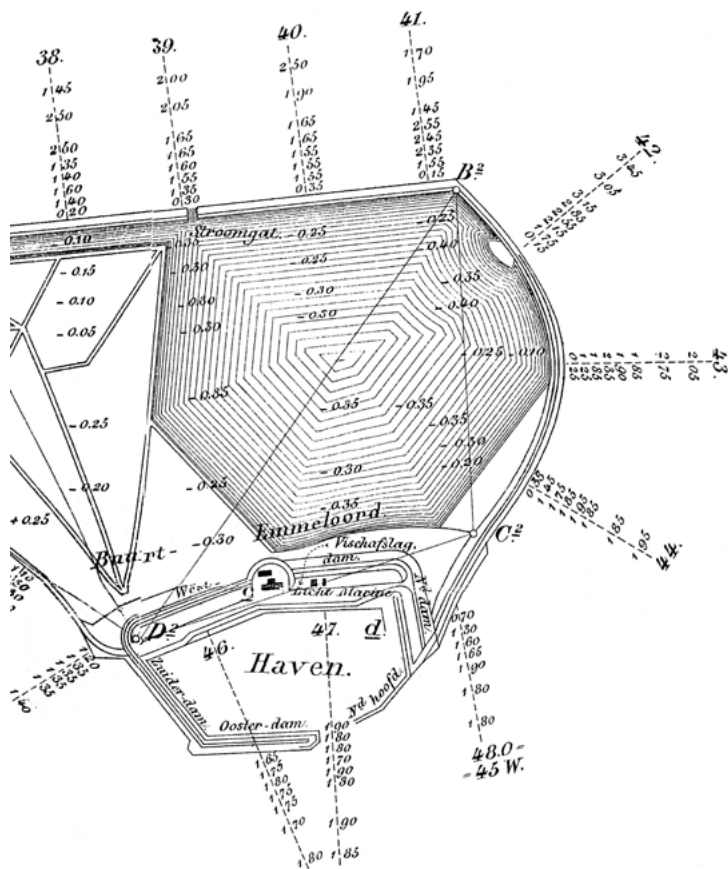
zoeken is er heus wel een op één dag heen en terug varend schip te vinden. En een dag is meer dan genoeg om een heel goed beeld van Schokland te krijgen.

Hebt ge er u ook zo dikwijls over verwonderd, dat dat nietige Schokland, waarvan de meester vertelde, dat het alleen maar uit wat drassig weiland bestond, nooit ineens door de zee is opgeslokt? Het is mij altijd een groot raadsel geweest. Want wanneer beleven wij Nederlanders eens een ware Oosterstorm, zodat Schok min of meer veilig "onder het oppertje" van de Overijsselse kust ligt? Bijna nooit. En hoe vaak giert de Zuidwester of (wat vooral voor de afsluiting nog veel erger was) de Noordwester niet over onze lage landen bij de zee? Dan ligt dat arme Schoklandje niet in de lij, integendeel dan is het volop lagerwal, de ganse zware deining komt er op aan beuken en het land ligt zo onvoordelig mogelijk. Waar nog de zogenoemde opwaaiing van het water bij komt, door de kracht die bij Zuidwestenwind het Amsterdamse Buiten IJ droog kan leggen, al het water naar de overkant stuwend en die bij Noordwester de vlooden voor onze kusten onmatig hoog opdrijft. Denk u vooral dat laatste in terwijl de grote dijk nog niet bestond. In die dagen was er dan niet slechts aan de voorkust dat opgelopen water, neen, met geweld werd het ook de Waddenzee in gedreven, en bijgevolg stroomde het door naar de toenmalige Zuiderzee. Herinner u het jaar 1916 toen vele lage landen onder liepen omdat de dijken niet bij machte waren het geweld te keren. Dacht ge dat Schok toen nog fier boven de woedende baren uitgestoken heeft? Neen helaas, er is toen maar heel weinig meer van het hele eiland te zien geweest; en ook in andere winters bij veel minder hoge vlooden was dat zo. Het overgrote deel van Schok

pleegde eenvoudig onder de golven te verdwijnen, om er dan na bedaren van het tempeest meer of minder gehavend uit te herrijzen.

Bijzonder plezierig om op dit eilandje te wonen zal het dus wel nooit geweest zijn, maar wat doet men wanneer zijn goed en zijn broodje op een dergelijke plaats liggen? Zo is het hier stellig in vroeger eeuwen ook geweest, in de tijden, dat dit land nog betrekkelijk ruim was en veel groter dan op het ogenblik.

Ge moet maar eens heel goed rondkijken, nog niet eens zozeer naar de keurig nette haven aan de Noordpunt, waar vanouds het gehucht Emmeloord ligt, of naar de tot in de puntjes onderhouden behuizingen van het waterstaatpersoneel, als wel naar het land zelf. Doch pas op! Loop in uw enthousiasme voor dit wijde en blijkbaar lege land niet te hard van stapel, anders stapt ge aan de andere zijde van het havendammetje pardoes weer het natte element in, via een weelderige rietkraag. Daar in die punt van het eiland is namelijk een grote vijver, een meer of beter nog: een lagune, een inham van de zee achter een zeer laag dijkje van ruwe basaltkeien. Ge begrijpt het natuurlijk al, hier heeft die zee eens haar slag geslagen en met succes. Ge moet hier eens op een trieste, mistige winterdag komen indien ge daar zin en gelegenheid voor hebt en dan moeizaam strompelend over de onbehouwen blokken van dit nietszeggende Westdijkje gaan. Dan denkt ge weldra zomaar moederziel alleen temidden der wijde wateren te lopen over dat akelig smalle dammetje en ge vraagt u af, waarvoor het er eigenlijk liggen zal. Het kost moeite, zich hier te realiseren, dat verderop nog een zeer smalle landstrook ligt, die door deze stenen beschermd moet worden.

Een dorado voor levensmoeden

Zo kunt ge dan verder gaan op die troosteloze winterse dag, ge zult weer vaste grond aan uw linkerhand krijgen, en later ook weer wat water. Meer naar het Zuiden zelfs weer heel grote lagunes. Bij deze haffen zijt ge dan reeds ongemerkt het "dorp" Ens ofwel Middelbuurt gepasseerd, bestaande uit een meer of minder vervallen kerk met aangebouwde pastorie mitsgaders een paar kotjes, het geheel veraangenaamd door wat mooie stevige olmen. En eindelijk, na nog geen vijf kilometers gegaan te zijn, zult ge u met een scherpe bocht weer naar het Noorden moeten keren of ge wilt of niet. Dan hebt ge het vuurtorentje gezien en ge betreedt de enigen weg, die dit druilende land rijk is, zijnde een gladgestreken cementpaadje over de keien van de dijk aan de Oostzijde. Nu hebt ge natuurlijk de kant der

De haven van
Emmeloord met
'grote vijver' in
1925. Historisch
Centrum Overijssel
(HCO), Afdeling
Rijkswaterstaat,
Toegangsnummer
140.1, inv. no. 706.

*Hana's Schokker
klomp.*

hevigste zeeaanvallen gehad en dies vindt ge hier hoegenaamd geen lagunen, hoogstens hier en daar een stuk rietland, zodat ge waarschijnlijk zonder veel belevenissen weer bij het haventje terug komt. Dat is Schokland in de winter, grijs en grauw en hopeloos verlaten, een dorado voor levensmoeden.

En dan te bedenken, dat het, hoewel nooit in zeer hoge mate geacht, vroeger toch degelijk bewoond is geweest; en ook wel begeerd. In de middeleeuwen waren het noordelijk- en het zuidelijk deel zelfs een tijd lang gescheiden bezittingen van twee verschillende heren. In oude kronieken (die ge echter niet meer op het eiland zelf dient te zoeken) lezen we namen als die der Heeren van Kuinre en Voorst, later behoort Schokland aan het geslacht Zoudenbalch uit het Sticht en zo is de historie van dit landje er feitelijk een van eindeloos gehaspel en gekwansel. Eens werd het verkocht en een ander maal gaf de eigenaar het doodleuk cadeau aan een relatie. Krachtens zijn ligging dient het kleine land der Schokkers natuurlijk bij Overijssel te behoren en in den gulden tijd der zeer machtige hanzestad Kampen was het natuurlijk een persoonlijk eigendom van de fameus rijke koopstad. Tot Kampen's roem langzaam maar zeker ging tanen en de concurrentie van de overzijde, met name Amsterdam steeds meer in de commerciële en staatkundige melk te brokkelen kreeg. Met als gevolg dat Schok in

Hollandse handen geweest is. Spreek met een Kampenaar van ouder op ouder over dit feit en hij zal er u heden ten dage nog zijn afschuw en spijt over betuigen. Zó erg vinden de rechtgeaarde Kampenezen dat schrikkelijk feit; waar nog bij komt, dat ze misschien wel ergens heel, heel diep in een klein hoekje van hun hart iets voelen, dat op een soort verouderde wrok tegen de machtige stad van de overkant lijkt.

Maar genoeg over deze zaken, ge zoudt eens kunnen gaan denken, dat dit Schokland met zijn boeren- en vissersvolk nooit anders geweest is dan een willoze speelbal voor machten en nog weer sterkere machten, inwendig echter rustig en kalm. En dan zoudt ge het behoorlijk mis hebben, want ook inwendig heeft dit land het in de loop der eeuwen verre van rustig gehad. De grote storm der hervorming en het extremisme van de beeldenvernietiging gingen Schok geenszins voorbij. En daarna was het er nog niet rustig. Neen, het ging er zoals het in alle meer of minder van de buitenwereld afgesloten plaatsen placht te gaan en ook nog gaat. Wanneer de harde lichamelijke arbeid gedaan was, ging men zich verdiepen in de dingen des geestes; en het zou toch wel vreemd zijn indien iedereen daarover een gelijk oordeel had. De meningen kwamen tegenover elkander te staan, soms zelfs zeer heftig, en er ontstonden groepen en afscheidingen. Zie naar andere Zuiderzeeplaatsen die nog tot betrekkelijk kort geleden hun isolement moedig droegen en ge zult er de zwoegende denkers aantreffen, die menen hun Godsdienst nooit serieus genoeg te beoefenen, nooit voldoende zedig te leven. Omdat ze geen contact met anderen hebben en steeds maar doorploeteren op hun eigen spoor, dat niet zelden de buitenstaander een dwaalspoor zal toeschijnen. Zie hoe de Urkers twisten kunnen over

gezangen en psalmen, hoe er nog zeer kort geleden Spakenburgers waren, die het eenvoudig vertikten zich te ontkleden zelfs wanneer ze haar kinderen gingen ter wereld brengen, die haar lichaam – dat haar dan toch van God gegeven is – gedwongen hebben tot onnatuurlijke gedaante omdat de vormen der natuur volgens haar niet naar de goede zeden waren. En begrijp hoe dat alles ontstaan is uit een denken en doordenken tot het uiterste van de mens, die de krachten van zijn God iedere minuut aan de lijve ondervindt, zwervend over de wateren, afhankelijk van wind en weer. Dat is niet te vergelijken met de gedachtegang van anderen, die in steden wonend de gevaren der natuur nauwelijks leren beseffen, die na hun zonden geen "straf" zien komen in de vorm van storm of ontij. En daarom: eerbiedig dit alles zo ge er kennis mee gaat maken, en lach er niet heimelijk om, want het is de hoogste levensernst der afgelegen streken. Ge voelt het nu wel, zo en niet veel anders is het ook op Schokland gegaan toen daar nog een enigszins talrijke bevolking huisde; men heeft er felle Godsdiensttwisten gekend omdat een ieder meende het bij het rechte eind te hebben.

Doch verder was dit volk er een van goede vissers en steeds meer verarmende boeren, die telkens weer brokken van hun land moesten afstaan aan de gulzige slokop, die "zee" heette. Men leefde er voor het overige nogal rustig en kalm. En vermaakte zich in de lange winteravonden met velerlei houtsnijwerk, waarvan nog het een en ander is bewaard gebleven zoals bijvoorbeeld het paar klompen, dat in Kampen werd gevonden, rijk versierd met leeuwenkoppen en forse klauwen. Die "leeuwenklompen" moeten zelfs de vermaardheid van Schok in tamelijk wijden kring verspreid hebben destijds,

al was deze klompen-huisvlijt dan ook totaal niet als industrie opgezet. Het nijvere werken en harde ploeteren heeft de mensen echter niet mogen baten. Zij gingen hun ondergang tegemoet en ze zagen het gebeuren, bij iedere storm weer opnieuw. Het land kon niet genoeg meer opbrengen voor het leven van zijn trouwe bewoners. De een na de ander werden zij armlastig en tenslotte leefde de ganse bevolking van verschillende ondersteuning. En toen was de tijd gekomen, dat de Regering het bewonen van het eiland niet langer verantwoord achtte, ook al in verband met het eventuele gevaar bij grote overstromingen en dus werd Schokland ontruimd op last van de Staat; het was in het Jaar onzes Heeren 1858.

*Zeeasters
in de herfst.*

Flora en fauna

Nadien was het enige, dat af en toe nog eens een vreemdeling naar het eiland lokte, zijn merkwaardigheid van flora en fauna, en ook van ligging in een gans uitzonderlijk deel der Zuiderzee. Deze zaken kunnen we nog korten tijd

gaan aanschouwen, al zijn ze dan ook gewijzigd door de algehele verzoeting van het IJsselmeer en daarom zou ik u willen raden: ga nog éénmaal in de zomer naar Schok, voor het te laat is en ge het alleen nog maar als berg zult kunnen bewonderen. Al zal zulks ook met name in het begin zeer merkwaardig zijn. Thans kunt ge nog zeer wel iets te zien krijgen van de vroegere toestand, van de tijd dat het water westelijk van het lange landstrookje vrij veel zouter was dan aan de oostelijke zijde, waar grote hoeveelheden zoet rivierwater de zee binnenvloeiden.

Aan den Westkant staan nog steeds de zeeasters, die er in de laatste Septemberdagen hun donzig witte vruchtpluis her en der laten verwaaien. Ge zult er nog zeeweegbree en Engels gras vinden, zeebies, zoutgras en zeekweek. En voorts, o grilligheid der natuur, twee mooie planten, welke hier volgens de opgave van Van Goor

advertentie

voor de afsluiting niet te vinden waren, namelijk de zeealsem en de strandmelde. Hoe is dat mogelijk, vraagt men zich af, beide rasechte bewoners van zilte en brakke gronden en die komen pas opdagen nadat het water zoet is geworden.

Besteedt vooral goede aandacht aan de weg van het eiland en aan wat er langs zijn kanten groeit en bloeit, want dat is niet weinig, en nog steeds wordt hier de flora rijker. Alleen zal het niet zo eenvoudig wezen, hier na te gaan, welke bloemen tot de oude- en welke tot de nieuwere bewoners gerekend moeten worden omdat er eigenlijk nooit uitermate veel aandacht aan het kleine Schok besteed is. Ge vindt hier tussen de stenen prachtige havikskruiden en hoge melkdistels, maar ook de stralend gele bloemsterretjes van de muurpeper, de vetplant, die onafscheidelijk is van onze duinen en zeeweringen.

SPIRIT ICONS
 DENMARK

Elk ontwerp
 in 4 varianten
 verkrijgbaar!

WWW.SPIRITICONS.NL

De Deel 14, 8302 EJ Emmeloord

Juwelier Visser

Tel. (0527) 61 25 66

Tussen het riet pralen natuurlijk de grote witte windekelken, en de kale jonkers (echte moerasdistels) zullen er ook wel altijd geweest zijn. Er staat prachtige poelruit, die twijfelachtig nieuw zou kunnen zijn en op de forse wilgenroosjes zou ik ook geen eed willen doen. Maar uitgezochte zoetwaterplanten als de wijnrode zwanenbloem en het pijlkruid met zijn spitse bladeren zullen hier toch stellig pas later door het rivierwater aangevoerd zijn. En wat te denken van de paddenstoelen, die we op Schok in tamelijke verscheidenheid vinden? Hebben er ook vroeger zo veel en zulke kostelijke champignons gestaan in de kleine geitenweide bij het kerkje? En waren er altijd de smakelijke kringzwammetjes voor een kruidig soepje te vinden? Waren de grote zadelzwammen er reeds kort nadat de iepen hier in vroeger jaren geplant werden? De kans is in ieder geval groot, laten we het er dus voorlopig op houden; tot de een of andere mycoloog, die dit eiland vele tientallen jaren reeds kent, zijn licht over deze duistere kwesties zal laten stralen.

Wat de dierenwereld betreft moet ge van dit eenzame land geen te hoge verwachtingen hebben al zou men ook kunnen denken, dat het één grote broedkolonie van velerlei vogels moest zijn. Neen, ik zei het u al van die vijftig schapen, en verder is er aan zoogdieren niet bijster veel te vinden, zelfs geen molshoop zult ge in het grasland zien. En het lijstje van regelmatige broedvogels op dit eiland zal in weinige regels compleet zijn. Spreeuwen, mussen en boerenzwaluwen wonen er nogal veel en wie in het voorjaar hier komt, zal weinig moeite hebben de nesten van de prachtige gele kwikstaarten te ontdekken. Kleine karekieten en rietgorzen horen nu eenmaal bij rietland en dus zijn ze ook hier; meerkoeten en wilde eenden

zoeken hun vertier bij de lagunes en vinden het er blijkbaar ook. Maar dan hebben we de avifauna van Schok ook zo'n beetje gehad, tenzij ge beslist de enkele gasten of zeldzaamheden zoudt willen meetellen zoals bijvoorbeeld de baardmeesjes, die wel eens van het Kampereiland schijnen te zijn overgewipt om hier een nest te bouwen, of de kieften, welke hier een enkele maal hun tenten opsloegen. Neen, de grotere gedierten zijn hier dunnetjes gezaaid, het meeste succes zou men misschien nog hebben met het samenstellen van een lijst der Schokse insecten. Ge hoeft dan niet bang te zijn alleen maar vele kleine diertjes te moeten inventariseren, want ook grote en zeer schone vlinders zijn er betrekkelijk veel. En zij wachten al op uw bezoek!

Commentaar

Slechts enkele opmerkingen. Hana maakt uitdrukkelijk melding van de 'grote vijver' westelijk van Emmeloord (zie het bijgevoegde kaartje). De schrijver spreekt dan – en vaker trouwens – van een lagune. Daarmee wordt meestal een inham van de zee benoemd. Hier op Schokland is sprake van een grote waterplas voorzien van een laag dijkje bestaand uit ruwe basaltblokken.

*Bloeiend
Engels gras.*

*Op 21 mei 1966
werd de Heimans
en Thijsseprijs
uitgereikt aan Bert
Garthoff (rechts) en
Kees Hana in Artis
in Amsterdam.
Foto: commons.
wikimedia.org*

Over de ontruiming vertelt hij dat Schokland ‘op last van de Staat (...) in het Jaar onzes Heeren 1858’ werd ontruimd. Dat zijn slordige opmerkingen van Hana. 1858 moet gewijzigd worden in 1859 en dat ‘op last van de Staat’ moet na uitgebreid archiefonderzoek nu anders geformuleerd worden. Onder leiding van pastoor Ter Schouw en onderwijzer Legebeke werd op het eiland zelf het initiatief genomen om het te verlaten, mits er een goede verhuisregeling zou komen⁴. De overheid was aanvankelijk helemaal niet geïnteresseerd in het lot van de Schokkers. En het is met name Legebeke geweest die bergen werk verzette om de Schokkers te overtuigen van een gewenst vertrek. Dat lukte. En de Schokkers verkregen, dankzij zijn inspanningen, een uitstekende vertrekregeling. Dat resultaat was een prestatie van jewelste. Historisch gezien moeten we eens af van het eenzijdige beeld dat de Schokkers dom, passief en achterlijk waren. De lijst die Legebeke in 1859 inleverde van het aanwezige schoolmateriaal laat zien dat het

onderwijs op Schokland uitstekend toegerust was. Het is jammer dat zelfs binnen de muren van Museum Schokland nog steeds wordt verwezen naar een regering die de Schokkers van bovenaf dwong om te verhuizen. Er staan meer zaken in Hana’s verhaal die niet helemaal – of helemaal niet – kloppen zoals zijn opmerkingen over de godsdiensttwisten. Van een beeldenstorm, zoals die op tal van plaatsen in Nederland plaatsvond, is ook geen sprake geweest op Schokland. Hana is een voortreffelijke natuurgids. Zo was zijn ‘Van dier en plant, water en land’ in de jaren veertig van de vorige eeuw een uitstekende wegwijzer voor velen. Maar het is jammer dat de bioloog door de mand valt op historisch gebied. In zijn beschrijving van Schokland vond ik de constatering van het ontbreken van molshopen een rake typering. Daarmee maakte hij duidelijk dat er in en op de brakke grond van Schokland slechts beperkte mogelijkheden waren op het gebied van de flora en fauna.

4. www.schoklanddoordeeeuwenheen.nl

###